

**Яңа Кишет авыл жирлеге Советы
КАРАРЫ**

03.12.2018 ел

№ 17

**Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы «Яңа Кишет авыл
жирлеге» муниципаль берәмлеге территориясен тәзекләндерү кагыйдәләрен
раслау турында**

Гамәлдәге законнарға туры китерү һәм тәзекләндерү объектларын чиста һәм тәртиптә тотуга карата бердәм таләпләр билгеләү, «Яңа Кишет авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге территориясендә тәзекләндерү дәрәжәсен күтөрү максатларында «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль закон, «Яңа Кишет авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставы, «Яңа Кишет авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Советы **КАРАР БИРДЕ:**

1. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «Яңа Кишет авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге территориясен тәзекләндерү кагыйдәләрен кушымта нигезендә расларга.

2. «Яңа Кишет авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Советы карарын үз көчен югалткан дип Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «Яңа Кишет авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге тәзекләндерү кагыйдәләрен раслау турында» 2017 елның 24 ноябрдәгә 17 номерлы карары белән таныйрга.

3. Өлеге карарны Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми порталында (<http://pravo.tatarstan.ru>), Арча муниципаль районының Интернет мәгълүмат-телекоммуникация чөлтөрөндәгә рәсми сайтында (<http://arsk.tatarstan.ru>) бастырырга.

4. Өлеге карарның үтәлешен тикшереп торуну үз өстемә алам.

Яңа Кишет авыл жирлеге башлыгы

Т.А.Арсланов

**Арча муниципаль районы «Яңа Кишет авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге
территориясен тәзекләндерү кагыйдәләре**

1. Гомуми нигезләмәләр

1.1. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «Яңа Кишет авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге территориясен тәзекләндерү кагыйдәләре (алга таба - Кагыйдә) «Россия Федерациясендә жирле үзидарене оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон үтөлеше, әйләнә-тирә мохитне саклау турындагы федераль законнар, халыкның санитар-эпидемиологик иминлеге, Россия Федерациясенен, Татарстан Республикасының һәм муниципаль норматив хокукый актлар нигезендә эшләнгән.

1.2. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «Яңа Кишет авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге территориясен тәзекләндерү кагыйдәләре (алга таба - Кагыйдәләр) Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «Яңа Кишет авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге территорияләрен (алга таба - муниципаль берәмлек), шул исәптән ел сезоннары буенча, яшел утыртмаларны, кече архитектура формаларын, стационар булмаган сәүдә объектларын, хезмәт күрсәтү даирәсенәң стационар булмаган объектларын, тәзекләндерү элементларын карап тоту һәм жыештыру тәртибен билгели, биналарның фасадларын ремонтлау һәм буяу эшләрен башкару тәртибен, көнкүреш калдыкларын жыю һәм чыгаруны, юлларны эксплуатацияләү, территорияне яктырту, күмү урыннарын карап тоту һәм күмү урыннарын карап тоту, территорияне карап тоту, бәйрәм мохитен тутыру, эстетик яктан бизәү, территорияне уңайлыктар тудыру тәртибен тәэмин итү, шулай ук Кагыйдәләргә чиста һәм уңайлылыктарны бозган өчен җавапчылыкны күздә тоту.

1.3. Әлеге Кагыйдәләр муниципаль берәмлекнең бөтен территориясендә гамәлдә, муниципаль берәмлек территориясендә урнашкан биналарның, төзелешләренең һәм корылмаларның файдаланучылары яисә хужалары булган барлык юридик, физик һәм вазыйфаи затларын, тәүчеләр, миләкчеләре, хужалары һәм арендаторлары итеп үтәү мөмкин. Муниципаль берәмлекнең бөтен территориясә һәм анда урнашкан барлык биналар (торақ йортларны кертеп), төзелешләр, инженерлык коммуникацияләре һәм корылмалары (алга таба - биналар, корылмалар) тәзекләндерелергә, эчтөлккә һәм жыештырылырга тиеш.

1.4. Территорияләргә тәзекләндерү элементларын проектлау һәм урнаштыру шөһәр төзелешә һәм жир законнары, махсус нормалар һәм кагыйдәләр, дөүләт стандартлары, муниципаль хокукый актлар, билгеләнгән тәртиптә расланган проект документациясә нигезендә гамәлгә ашырыла.

1.5. Әлеге Кагыйдәләр жирлек территориясендә көнкүреш һәм сәенәгә калдыкларын жыюны, алып китүне, транспортироккалауны, утильләштерүне һәм эшкәртүне оештыру буенча мөнәсәбәтләргә жайга салмый.

1.6. Физик һәм юридик затлар, вазыйфаи затлар әлеге Кагыйдәләрдә билгеләнгән жирлек территориясен тәзекләндерү таләпләрен үтәүне тәэмин итәргә тиеш.

1.7. Әлеге Кагыйдәләргә бозу административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә (Административ хокук бозулар турында Россия Федерациясә кодексы нигезендә җавапчылыкны үтәмәгән өчен федераль законнарда һәм Россия Федерациясенәң башка норматив хокукый актларында каралган нормалар һәм кагыйдәләр булган әлеге Кагыйдәләргә нигезләмәләреннән тыш) җавапчылыкка тартыла.

2. Төп төшенчәләр

2.1. Әлеге Кагыйдәләргә гамәлгә ашыру максатларында түбәндәге төшенчәләр кулланыла:

жирле өһәмияттәге автомобиль юлы - транспорт чаралары хәрәкәтә өчен билгеләнгән һәм автомобиль юлының бүленгән полосасы чикләрендә һәм аларда урнашкан яисә алар астында урнашкан конструктив элементларны (юл полотносы, юл өсләге һәм шуңа охшаш элементлар) һәм аның технологик өлешә булган юл корылмаларын - саклагыч юл корылмаларын, ясалма юл корылмаларын, житештерү объектларын, автомобиль юлларын тәзекләндерү элементларын үз эченә алган транспорт инфраструктурасы объекты;

фасадның архитектур үзәнчөләкләре - бинаның фасадның, шөһәр төзелешә мохитенәң конструктив һәм эстетик сыйфатларын чагылдыра торган аермалы характеристикалары (стиль һәм композицион бөтенлек, ритм, ярашлылык һәм пропорциональ булу, визуаль кабул итү, ачык һәм ябык киңлекләр балансы);

фонсыз конструкцияләр - тышкы мөғлүмат чараларын өзәрләү ысулы, корылма аерым хәрәфләрдән, билгеләрдән, билгеләрдән, декоратив элементлардан тора;

территорияне тәзекләндерү - муниципаль берәмлек территориясен тәзекләндерү кагыйдәләрендә билгеләнгән чаралар комплексын гамәлгә ашыру эшчәнлеге, ул гражданның яшәү шартларының уңайлылыгын тәэмин итүгә һәм арттыруга, муниципаль берәмлек территориясенәң санитар һәм эстетик торышын яхшыртуга, торақ пунктлар территорияләрен һәм мондый территорияләрдә урнашкан объектларны, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләргә, жир кишәрлекләргә, биналарны, корылмаларны, корылмаларны, территорияләргә карап тотуга юнәлдерелгән;

бункер - эре габаритлы калдыкларны жыю өчен билгеләнгән чүп-чар жыючы;

вертикаль яшеллендерү - биналарның фасад өслекләрен һәм корылмаларны, шул исәптән балконнарны, көймәләрен, галереяларны, терек стеналарын һ.б. куллануны, аларда стационар һәм мобиль яшел утыртмаларны урнаштыру өчен;

витрина - фасадның бер өлешен биләп торучы тоташ пыялалау рәвешендәге проем (тәрәзә, витраж);

барлыкка килгән төзелешнең тышкы архитектур йөзө - жирлекнең тышкы образын формалаштыручы авыл жирлегә биналары һәм территорияләре фасадларының архитектур-сәнгать һәм шәһәр төзелеш үзгәрешләре;

яктыртуның тышкы ысулы - мөглүматни конструкцияне яктырту ысулы, ул вакытта мөглүмат кыры аңа юнәлтелгән утның еракта урнаштырылган чыганагы белән яктыртыла;

квартал эчендәге (жирле) юл - магистраль урамнардан торак йортлар төркемнәренә һәм кварталның башка урыннарына таба транспорт һәм хөяүлеләр хәрәкәте өчен билгеләнгән автомобиль юлы;

төзекләндерүне торгызу - юлларның, хужалык проездының, тротуарның бөтен килгә буйлап асфальт өслекне сыйфатлы торгызуны, бордюр ташын кире урнаштыруны, туфракның уңдырышлы катламын торгызу, газ үләннәре чөчүлекләре һәм бозылган яшел үсентеләр утырту тырмасы астына газлар ремонтлауны, реклама конструкцияләрен һәм төзекләндерүнең башка элементларын торгызуны үз эченә алган эшләр комплексы;

газон - махсус сайлап алынган үләннәр орлыклары чөчелә торган, ул утырту өчен фон, парк корылмалары һәм ландшафт композициясенә мөстәкыйль элемент булып тора, шулай ук табиғый үлән капламы;

жирлек территориясе - «Яңа Кишет авыл жирлегә» муниципаль берәмлеге чикләре чикләрендә;

балалар майданчыгы - балаларның уен жиһазлары элементлары урнашкан, аларда эчтөлекле ял вакытын оештыру максатыннан;

мөглүматни тапшыруның динамик ысулы - мөглүматни электрон чыганақлардан файдаланып тапшыру ысулы һәм мөглүматни алмаштыруны күздә тоткан табло;

йорт биләмәсе - ишегалды корылмалары булган индивидуаль торак йорт һәм өлгә йорт урнашкан жир кишәрлеге;

ишегалды территория - формалашкан территория, бер яки берничә күпфатирлы йорт янәшәсендәге һәм анда яшәүче затларның яисә жәмәгать биналарының гомуми файдалануында булган һәм аларның эшләвен тәмин итүче. Күпфатирлы йортларның ишегалды территориясендә балалар майданчықлары, ял итү урыннары, кер киптерү урыннары, автомобильләр кую урыннары, яшел утыртмалар һәм жәмәгать файдалануындагы башка объектлар урнаштырылырга мөмкин;

ишегалды корылмалары - жир кишәрлегендә урнашкан вакытлы ярдәмче корылмалар (базлар, күгәрченнәр, сарайлар һ.б.);

йорт билгеләре - аншлаг (урам, майдан, проспект атамаларын күрсәтүче), номер билгесе (йорт һәм корпус номерын күрсәтүче), подъезд һәм фатирлар номерын күрсәтүче, инвалидлар өчен объекттан файдалану мөмкинлеген тәмин итүче халықара символ, байрақлар, истәлекле такталар, полигонометрик билгә, янғын сүндерү гидранты күрсәткече, грунт геодезик билгеләр күрсәткече, магистраль һәм су үткөрү чөчеләре коелары камералары, жир асты газүткөргече корылмалары күрсәткече;

бина - автоном рәвештә яшәргә, реконструкцияләнергә һәм эксплуатацияләнергә мөмкин булган бердәм күләм төзелеш системасын (төзелешкә бер рәхсәт нигезендә төзелгән) төшкел итүче капитал төзелеш объекты;

яшел утыртмалар - табиғый һәм ясалма килеп чыккан агач-куаклык һәм үләнчел үсемлекләре жыелмасы (паркларны, урманнарны, махсус сакланылуы табиғат территорияләрен, бульварларны, скверларны, бакчаларны, газоннарны, чөчөкләкләрне, шулай ук аерым торучы агачларны һәм куакларны да кертеп);

жир кишәрлеге - чикләре гәмәлдәге законнар нигезендә билгеләнгән жир өслегенә бер өлеш;

жир эшләре - жирлек территориясенә камилләштерелгән яисә грунт катламын бозуга яисә юлларның һәм тротуарларның камилләштерелгән катламын төзүгә (укладка) бөйлә эшләр;

инженерлык коммуникацияләре - инженерлык-техник тәмин итү чөчеләре: суүткөргеч, канализация, жылыту, торбаүткөргеч, электр тапшыру линияләре, элемтә һәм жирлек территориясендә гәмәлдә булган йө салына торган башка инженерлык корылмалары;

контейнер - каты коммуналь калдыкларны, эре габаритлы калдыклардан тыш, жыю өчен билгеләнгән чүп-чар жыючы;

контейнер майданчыгы - өйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә Россия Федерациясе законнары һәм Россия Федерациясе законнары таләпләре нигезендә халыкның санитар-эпидемиологик иминлеген тәмин итү өлкәсендә төзелгән һәм контейнерлар һәм бункерлар урнаштыру өчен билгеләнгән каты коммуналь калдыкларны туплау урыны;

компенсация яшеллендерүе - юкка чыгарылган яисә зарарланган агачлар урынына яшел утыртмаларны торгызу;

түбәнә яшеллендерү - аларда архитектура-ландшафт объектларын (газлар, чөчөк түтәлләре, бакчалар, агачлар һәм куаклар белән майданнар һ.б.) төзү өчен биналарның түбәләрен һәм корылмаларны куллану;

яңгыр канализациясе (яңгыр сулары) - өске (яңгыр сулары, таллар), су юу һәм дренаж суларын транспортировкалау өчен билгеләнгән технологик яктан бөйлә инженерлык корылмалары (улаклар, яңгыр сулары, лотоклар һәм торбалар) комплексы;

кече архитектура формалары (алпа таба - илч) - монументаль элементтар - декоратив бизелеш, жайланма өчен мобиль һәм вертикаль яшеллендеру (беседкалар, аркалар, бакча-парк скульптурасы, вазоннар, чөчөк түтөллөр, шпалерлар), су жайланмалары (фонтаннар, бюветлар, декоратив сулыклар), муниципаль жиһазлар (жәмөгәт кичкеллөр, рекреацияләр һәм ишегаллары территорияләрендә урнаштырылган ял эскәмияләре; эскәмияләр, майданчыларда өстөл уеннары өстөллөр, сезонлы кафеларда; бакча һәм урам жиһазлары), коммуналь-көнкүреш һәм техник жиһазлар (көнкүреш чүплөрөн жыю контейнерлары, урналар, почта ящиклары, инженерлык жиһазлары элементлары), карау люалары һ.б.

жәмелдөүчө яктылык - яктылык агымы характеристикаларын (төс, яктылык, көрөшү чираты һ.б.) алмаштыруны күздә тотат торган яктылык-динамика нәтижә;

* тышкы яктырту - жирлекнең караңгы вакытында магистральләр, урамнар, майданнар, парклар, скверлар, бульварлар, ишегаллары һәм жәяүлеләр өчен билгеленгән элементлар жыелмасы;

килеп туган төзелешнең тышкы архитектур йөзөн бозу - урнаштыруга рөхсәт ителә торган һәм рөхсәт ителми торган тышкы мөгълүмат урнаштыру чараларының тибына һәм төрөнә карата таләпләренә, шул исәптән, жирлек барлыкка килгән төзелешнең тышкы архитектур йөзөн саклау кирәклеген исәпкә алып, өлгә Кагыйдәләр билгеләгән таләпләренә үтәмәү;

рөхсәтсез чүплөк - үз белдеге (рөхсәтсез) ташландыру (урнаштыру) яисә каты көнкүреш, эре габаритлы, төзелеш калдыкларын, юридик яисә физик затлар эшчәнлегә барышында барлыкка килгән башка чүп-чарны берләштерү, 50 кв.метрдан артык майданда һәм 30 куб. м дан артыграк күләмдә;

стационар булмаган сөүдә объекты - вакытлыча корылган яисә вакытлыча корылган сөүдә объекты, инженерлык-техник тәэмин итү чөлтөрлөрөнә тоташтыру (технологик тоташтыру) булуга яисә булмавына карамастан, жир кишөрлегенә нык бөйлә булмаган килеш жир кишөрлегә белән бөйлә булмаган сөүдә объекты, шул исәптән күчмә корылма;

объектлар (чаралар) тышкыяктырту (яктырту жайланмалары) - урамнарда, скверларда, паркларда, мондый яктырту өчен махсус билгеленгән терәкләрдә, биналарны һәм корылмаларны ябу, металл, тимер-бетон һәм башка конструкцияләрдә урнаштырылырга мөмкин булган тышкы яктырту приборлары;

яшеллендеру - үсемлек компонентларын актив кулланып муниципаль берәмлек тирәлеген формалаштыруны тәэмин итә торган территорияне төзекләндеру һәм ландшафт оешмасы элементы, шулай ук инженерлык өзерлегенә төрлө төрләрә буенча эшләр үткөрүгә (вертикаль планлаштыру, терраслау, кронирование һ.б.) бөйлә комплекслы процесс һәм яшеллендерелгән территорияләренә төзекләндеру: турыдан-туры агач утырту, шул исәптән эре үлчөмнәр, куаклыктар, үләнчел газлар, чөчөклекләр, альпинарийлар һәм рокарилар булдыру, махсуслаштырылган бакчалар тезү һ.б.лар тезү белән бөйлә комплекслы процесс;

гомуми файдаланудагы яшеллендерелгән территорияләр - гомуми файдаланудагы территорияләрдә урнашкан скверлар, парклар, бакчалар һәм бульварлар;

чикләнгән файдаланудагы яшеллендерелгән территорияләр - предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләренә яшеллендерелгән территорияләре;

махсус билгеленештәге яшеллендерелгән территорияләр - санитария зоналары, су саклау зоналары, зиратларны яшеллендеру, үсентеләр питомниклары;

ордер - жир һәм төзелеш эшләрөн житештерүгә хокук бирә торган документ;

махсус сакланылуы табиғат территорияләре - табиғат комплекслары һәм аеруча табиғатне саклау, фәнни, мәдәни, эстетик, рекреацион һәм савыктыру өһәмиятенә ия булган, жирле үзидәрә органнары карарлары тарафыннан тулысынча яисә өлөшчә хужалык файдалануыннан алынган һәм алар өчен махсус саклау режимы билгеленгән жир, су өсләге һәм алар өстендәге һава кичкелгә участкалары;

жәмөгәт транспортының көтүен туктату - жәмөгәт транспортын туктату, пассажирлар утырту һәм төшеру зонасына һәм жәмөгәт транспортында пассажирлар көтөп торучу зонасына ия махсус жиһазландырылган майданчык;

пиялаланган фасад - фасадның бөтен яссылыгын яисә аның шактый өлөшөн алып тора торган тоташ пияладан эшләнгән фасад;

яктыртуның ачык ысулы - яктылык чыганагының аны тарату өчен каршылыклары булмаган мөгълүмати конструкцияне яктырту ысулы;

бина фасадларының төсләр чишелеше паспорты (фасадларның төсләр чишелеше) - билгеленгән төр типтә килештерелгән һәм расланган, аерым бина фасадының жирлек территориясендә урнашкан фасадының бердәм архитектура һәм төсләр чишелешен билгели торган һәм аның тышкы бизелешенә таләпләр билгели торган документ;

жәяүлеләр өчен зоналар - транзит хәрәкәт итү максатларында халык хәрәкәтә үткөрелә торган һәм билгелә бер характеристикаларга ия булган жирлек территорияләре участкалары, алар урамнан тыш һәм жир өсте жәмөгәт транспорты тукталышлары булу, хезмәт күрсәтү объектларының, тарих һәм мәдәният ядрәйлөрөнә, рекреацияләренә югары концентрациясә һ.б. Жәяүле зоналар эспландаларда, жәяүлеләр урамнарында, торақ пункт майданнарының жәяүле частыларында формалашырга мөмкин;

автостоянкалар - махсус ачык күбесенчә жиңел автомобильләренә һәм башка мототранспорт чараларын (мотоцикллар, мотороллерлар, мотоколяскалар, мопедлар, скутерлар) саклау (стоянкалар) өчен билгеленгән майданчыкта;

терлекләренә көтү һәм өйрөтү өчен майданчык - йорт хайваннарын аудару һәм өйрөтү өчен билгеленгән территориянең аерымланган өлөшә;

яшел утыртмаларның зарарлануы - жир өсте өлөшенә механик, химик һәм башка төрлө

зарарлануы нем яшел утыртмаларның тамыр системасы үсешен туктатмый, шул исәптән яшел үсентеләренә йә тугракның зарарлы яисә пычраткыч матдәләр белән пычрануы;

йорт яны территориясе - яшелләндерү нем төзекләндерү элементлары булган күпфатирлы йорт урнашкан жир кишәрлеге, әлеге йортка хезмәт күрсәтү, эксплуатацияләү нем төзекләндерү өчен билгеләнгән нем күрсәтелгән жир кишәрлегендә урнашкан башка объектлар;

якын-тирә территория - гомуми файдаланудагы территория, ул Россия Федерациясе субъекты законы белән билгеләнгән төртип нигезендә мондый жир кишәрлеге төзелгән нем чикләре муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре белән билгеләнгән очракта бинага, төзелешкә, корылмага, жир кишәрлегенә тоташа;

төзекләндерү проекты- документация, эчтеләге материалларны текст нем график формада нем территорияне нем төзекләндерүнең башка объектларын төзекләндерү буенча проект чишелешләрен (шул исәптән төсле) билгели;

тышкы мөгълүмат чараларын (паспортны) урнаштыру проекты - муниципаль хокукий акт белән расланган, ул төзекләндерү элементның тышкы күренешен нем төгәл урынын, ө атап әйткәндә тышкы мөгълүмат чараларын билгели торган нем аны идентификацияләү өчен кирәкле башка белешмәләренә үз эченә алган билгеләнгән рәвештәге документ;

территорияне санитар чистарту - аерым территориядән жыю, каты көнкүреш нем эре габаритлы калдыкларны алып китү нем утильләштерү (зарарсызландыру);

яктылык тартмасы - тышкы мөгълүмат чараларын эзәрләү ысулы, корылма эчке яктыртылган бер күләмнән яисә күләмле элементлардан гыйбарәт;

махсуслаштырылган оешмалар - төзелгән муниципаль контрактлар нигезендә жирлек территориясен төзекләндерү өлкәсендәге эшчәнлекнең махсус төрләрен гамәлгә ашыручы төрле оештыру-хокукий рәвештәге юридик затлар;

спорт мөйданчыгы - физик культура нем спорт белән шөгыльләнү өчен билгеләнгән территориянең аерымланган өлеше;

объектны төзекләндерү - тәэмин итү төзекләндерү объектларының, аларның аерым элементларының техник, физик, санитария нем эстетик халәтендә чисталык, аларны тиешле төртиптә тоту;

территорияләренә карап тоту - жир кишәрлегендә урнашкан биналарны, корылмаларны, кече архитектура формаларын, коймаларны, төзелеш мөйданчыкларын, яшел утыртмаларны, жир асты инженерлык коммуникацияләрен нем аларның конструктив элементларын, транспорт инфраструктурасы объектларын үз вакытында ремонтлау нем фасадларын карап тотуга бөйле чаралар комплексы;

жирле әһәмияттәге юлларны карап тоту - юлларның, юл корылмаларының, юлларны комплекслы төзекләндерү элементларының транспорт-эксплуатация торышын тәэмин итә торган эшләр комплексы;

Тышкы мөгълүматны (вывеска) урнаштыру чарасы - оешма урнашкан урында нем (яисә) турыдан-туры товарны реализацияләү урынында урнашкан нем (яисә) турыдан-туры товарны реализацияләү урынында урнаштырылган мөгълүмати конструкция булган территорияне төзекләндерү элементы, күрсәтелгән мөгълүмат «Кулланучылар хокукларын яклау турында» Федераль законның 9 статьясы нигезендә мөжбүри булган мөгълүматны кулланучыларга житкерү өчен биналарны мөгълүмати рәсмиләштерү максатларында хезмәтләр күрсәтү, ө атап әйткәндә, оешманың фирма исеме (исеме) нем аның эш режими турындагы мөгълүматны, шулай ук закон үз көченә урнаштырырга яисә эшлекле әйләнеш гадәте аркасында урнаштырыла торган нем реклама белән бөйле максатларны эзәрлекләми торган мөгълүматны. «Тышкы мөгълүматны урнаштыру чарасы» нем «тышкы мөгълүмат чарасы» төшенчәсе тиңдөш;

төзелеш мөйданчыгы - яңа (шул исәптән төгәлләнмәгән төзелеш объектлары) тәзү урыны, шулай ук күчәмсез мөлкәтнең гамәлдәге объектларын реконструкцияләү, техник яктан яңадан коралландыру нем (яисә) ремонтлау, сүтү урыны, шулай ук корылмаларны тәзү нем (яисә) монтажлау, ремонтлау нем (яисә) техник яктан яңадан коралландыру урыны;

суперграфика - фасадларның архитектур-сәнгати бизелеше алымнарының берсе (рәсем, орнамент, барельеф, мозаика);

тактиль өслек - өске катлам фактурасының сизелерлек үзгәреше булган өслек;

физик затлар тарафыннан куллану процессында торак урыннарда барлыкка килә торган каты коммуналь калдыклар - шулай ук физик затлар тарафыннан куллану процессында үзләренең куллану үзлекләрен югалткан товарлар, шөхси нем көнкүреш ихтыяжларын канәгәтләндерү максатларында аларны торак урыннарында физик затлар тарафыннан файдалану процессында үзләренең куллану сыйфатларын югалткан товарлар. Каты коммуналь калдыкларга шулай ук физик затлар, индивидуаль эшқуарлар эшчәнлеге барышында барлыкка килә торган нем физик затлар тарафыннан куллану процессында торак урыннарда барлыкка килә торган калдыклар составы буенча барлыкка килгән калдыклар керә;

территорияләрдән гомуми файдалану - территорияләр, Алардан чикләнмәгән затлар даирәсе тоткарлыксыз файдалана (шул исәптән мөйданнар, урамнар, юллар, яр буйлары, гомуми файдаланудагы су объектларының яр бие полосалары, скверлар, бульварлар һ.б.);

территорияләренә жыештыру - житештерү нем куллану калдыкларын, башка чүп-чарны, карны махсус билгеләнгән урыннарда жыюга, алып китүгә бөйле эшчәнлек төре, шулай ук халыкның экологик нем санитар-эпидемиологик иминлеген нем әйләнә-тирә мохитне саклауга юнәлдерелгән башка чаралар;

Күрсәткечләр: - урамнарның, йортларның, подъездларның нем фатирларның исемнәре, янғын гидранты, грунт геодезик билгеләре, магистраль нем су үткөргеч челтәр камералары, жир

асты газүткөргөчө корылмалары, полигонометрик оилге корылмалары күрсөткөчлөрө, оина фасадына урнаштырыла торган инвалидлар өчен объекттан файдалану мөмкинлиге күрсөткөчлөрө;

- жирлек турында, туризм өлкөсөндөгө объектларның, мөгариф объектларының, дөүлөт һәм муниципаль учреждениелөрнең аерым урын рөвешендө урнаштырыла торган урыннары турында гомумилөштөрөлгөн мөгълүматны үз эченө алган күрсөткөчлөр; жирлек территориясен оештыруны, координациялөүне һәм төзөклөндөрүне үз компетенциясе чиклөрөндө гамөлгө ашыручы вөкалөтле органнар - жирлек жирле үзидарөсөнөң функциональ һәм территориаль органнары;

вөкалөтле органнар - үз компетенциясе чиклөрөндө «Яңа Кишет авыл жирлеге» МБ территориясен оештыруны, координациялөүне һәм төзөклөндөрүне тикшереп торуну гамөлгө ашыручы функциональ һәм территориаль органнар;

урна - чүп-чар жыю өчен хөзмөт итүчө махсуслаштырылган сыешлык;

фасад - бинаның тышкы ягы (төп, ян, ишегалды);

фон конструкциялөрө - хөрөфлөр, билгелөр һәм декоратив элементлар фон өслөгендө урнашкан тышкы мөгълүмат чараларын өзерлөү ысулы;

фриз - фасадның декоратив өйлөнө торган элементы яки горизонталь полоса рөвешендөгө козырек;

фронтон - бинаның фасадының соңгы кат төрөзөлөрөнөң югарыгы билгелөрөннөн яисө чыгыш ясаучы элементлардан фасадның өске ноктасына кадөр үлчөнгөн түбөдөн югарырак күтөрөлүчө йомгаклау өлөшө;

хужалык мөйданчыклары - йорт янындагы территориядө керлөрне киптерү, келөмнөрне һәм йорт өйбөрлөрөн, чүп-чарны чистарту өчен махсус жиһазландырылган хужалык мөйданчыклары.

төзөклөндөрү элементлары - территорияне төзөклөндөрүнең состав өлөшө буларак кулланыла торган декоратив, техник, планлаштыру, конструктив жайланмалар, яшеллөндөрү элементлары, жиһазларның һәм бизөлөшнөң төрлө төрлөрө, шул исөптөн биналарның, корылмаларның фасадлары, кече архитектура формалары, конвертсыз төзөлөш һәм корылмалар, мөгълүмати щитлар һәм күрсөткөчлөр;

объектлар элементларын төзөклөндөрү - конструктив һәм төзөклөндөрү объектларының функциональ өлөшлөрө, аларның тышкы кыяфөтен билгели торган, төзөклөндөрү объектларын визуаль кабул итүне, шулай ук аларның функциональ билгелөнөшө нигезендө төзөклөндөрү объектларыннан файдалануну (эксплуатацияне) тэмин итө торган;

яшеллөндөрү элементлары - сөнөгаты һәм торак төзөлөшөндө төрлө биналар каршында, ижтимагый-административ үзөклөрдө, шулай ук урамнарда һәм магистральлөрдө, шулай ук яшеллөндөрү өчен билгөлөнгөн территориялөрдө яшеллөндөрөлгөн скверлар, парklar;

өслөклөрне үзара бөйлөү элементлары - борттагы ташларның төрлө төрлөрө, пандуслар, баскычлар, баскычлар;

3. Территориялөрне төзөклөндөрүгө, карап тотуну һәм жыештыруны оештыруга гомуми талөплөр

3.1 Жирлекнең бөтен территориясе һәм анда урнашкан барлык биналар (торак йортларны да кертеп) һәм корылмалар (алга таба - биналар, корылмалар) төзөклөндөрөлөргө, эчтөлөккө һәм жыештырылырга тиеш.

3.2 Гомуми файдаланудагы территориялөрне, шул исөптөн мөйданнар, урамнар, машина юллары, жирле өһөмияттөгө автомобиль юллары, яр буйлары, скверлар, бульварлар, пляжлар, башка объектлар белөн шөгильлөнүчө жир кишөрлеклөрөн карап тотуну һәм жыештыруны үз вөкалөтлөрө чиклөрөндө гамөлгө ашыралар.

3.3 Физик һәм юридик затлар, аларның оештыру-хокукый рөвешлөрөнө бөйсөз рөвештө, милек хокукында, башкача яисө мөжбүри хокукта булган жир кишөрлеге территориясен (алга таба - жир кишөрлеклөрө хокук иялөрө) һәм аның янөшөсөндөгө территорияне, шулай ук законнарда һәм өлегө Кагыйдөлөрдө каралган күлөмдө биналарны, корылмаларны карап тотуну һәм жыештыруны үз акчалары исөбөннөн яисө махсуслаштырылган оешмаларны жөлөп итү юлы белөн гамөлгө ашырырга тиеш.

3.4 Бина, корылма милек хокукында яисө башка төрлө өйбөр хокукында булган яисө бөрничө зат өчен мөжбүри хокукта булган очракта, жыештырылырга тиешлө территория милек хокукындагы өлөшкө яисө күчөмсөз милек объектына башка хокукка пропорциональ рөвештө билгөлөнө.

3.5 Жир кишөрлеге территориясөндө төрлө затларга караган бөрничө бина, корылма булса, территорияне тоту һәм жыештыру чиклөрө яklar килөшүө белөн билгөлөнөргө мөмкин.

3.6 Килөшү булмаса, жыештырылырга тиешлө территория биналарның, корылмаларның барлык милекчөлөрө яисө башка хужалары (кулланучылар) арасында тигөз өлөшлөрдө билгөлөнө.

3.7 Физик яисө юридик зат билөмөсөндөгө жир кишөрлеге билгөлөнгөн төртиптө рөсмилөштөрөлмөгөн очракта, билөмөсөндөгө фактта урнашкан жир кишөрлеге чигө, шулай ук аның янөшөсөндөгө территория жыештырылырга тиеш.

3.8 Бина, корылма милек хокукында яисө башка төрлө хокукта булган очракта, бөрничө зат мөжбүри хокукта булса, фасадның эчтөлөгө яklarның килөшүө белөн билгөлөнөргө мөмкин.

3.9 Килөшү булмаса, фасадның эчтөлөгө милек хокукында яисө күчөмсөз милек объектына башка хокукта өлөшлөргө пропорциональ рөвештө гамөлгө ашырыла.

3.10 Жирле өһөмияттөгө автомобиль юлларын тоту һәм жыештыру вөкалөтле орган иө "Дөүлөт һәм муниципаль ихтыяжларны тэмин итү өчен товарлар, эшлөр, хөзмөтлөр сатып алулар өлкөсөндө контракт системасы турында" Федераль закон

нигезенде муниципаль сатып алулар уздыру нәтижеләре буенча өлеге төр эшләрне үткөрүгә конкурс откан тиешле махсуслаштырылган оешмалар тарафыннан гамәлгә ашырыла 05.04.2013 N 44-ФЗ.

3.11 Жирлек территориясендә, чикләрендә уза торган тимер юл юллары юлдан читләшү, күчеп китү полосалары һәм хөяүлеләр кичүе өлеге корылмаларны эксплуатацияләүче оешмалар көче белән тәэмин ителә.

3.12 Күпфатирлы йортларның һәм аңа яқын территорияләрнең йорт яны территорияләрен тоту һәм жыештыру күпфатирлы йортлар белән идарә итүнең бер ысулы: торак милекчеләре ширкәте яисә торак кооперативы яисә башка махсуслаштырылган кулланучылар кооперативы, идарәче оешма, күпфатирлы йортта гомуми мөлкәтне тоту һәм ремонтлау эшләрен башкаручы затлар тарафыннан - өлеге йортта күпфатирлы йортлар милекчеләре белән турыдан-туры идарә иткәндә гамәлгә ашырыла (алга таба - идарәче оешмалар).

3.13 Индивидуаль торак йортларны һәм аның янындагы территорияләрен тоту һәм жыештыру мондый йортларның милекчеләре (яллаучылар) тарафыннан башкарыла.

3.14 Яшеллөндерү һәм тәзеклөндерү элементларын тоту һәм карау түбәндәгеләренә гамәлгә ашыра:

бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә - жир кишәрлегенең милекчеләре яисә башка хокук ияләре,

Гомуми файдаланудагы яшеллөндерелгән территорияләр чикләрендә - вәкаләтле орган йә "Дөүләт һәм муниципаль ихтияжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында" Федераль закон нигезендә муниципаль сатып алулар уздыру нәтижеләре буенча өлеге эшләрне уздыруга конкурс откан махсуслаштырылган оешма.

чиклөнгән файдаланудагы яшеллөндерелгән территорияләр чикләрендә (предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләр) һәм махсус билгеләнештәге (санитария зоналары, су саклау зоналары, зиратлар, питомниклар) - өлеге объектлар хужалары,

йорт яны территорияләре чикләрендә - күпфатирлы йортлардагы торак урыннар милекчеләре яисә идарәче оешмалар,

жир өсте коммуникацияләренең, шул исәптән электр чөлтөрләренең, яктырту чөлтөрләренең, радиолинияләренең сак зоналарында күрсәтелгән коммуникацияләр хужалары,

жир асты коммуникацияләренең сак зоналарында (өгөр урнаштыру рөхсәт ителгән булса) - күрсәтелгән коммуникацияләр хужалары.

3.15 Урамнардан һәм юллардан грунт суларын һәм жир өсте суларын чыгару өчен билгеләнгән кюветларны, торбаларны, дренаж корылмаларын жыю һәм чистарту, яңгыр сулары коллекторларын һәм коеларны чистарту аларны эксплуатацияләүче оешмалар тарафыннан башкарыла.

3.16 Диспетчерлык пунктларын, жәмөгәть транспортының борылыш мөйданчыкларын тоту һәм жыештыру пассажирлар транспортын эксплуатацияләүче оешмалар тарафыннан башкарыла.

3.17 Жәмөгәть транспортын көтү павильоннарын тоту һәм жыештыру вәкаләтле органнар тарафыннан йә "Дөүләт һәм муниципаль ихтияжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында" 05.04.2013 N 44-ФЗ Федераль закон нигезендә муниципаль сатып алулар уздыру нәтижеләре буенча өлеге төр эшләрне үткөрүгә конкурста откан махсуслаштырылган оешма тарафыннан тәэмин ителә.

3.18 Жәмөгәть бөдрөфлөрен урнаштыру һәм тоту тәртибе гамәлдәге законнар, санитария кагыйдөләре һәм нормалар нигезендә билгеләнә.

3.19 Бөдрөфлөренең санитар һәм техник торышы өчен жаваплылыкны аларның милекчеләре, хужалары, арендаторлары яки алар хезмәт күрсәтә торган махсуслаштырылган оешмалар алып килә.

3.20 Тәзеклөндерү эшләрен башкару ешлыгы, объектларның тиешле санитар һәм техник торышын тәэмин итүне исәпкә алып, эшләр заказчысы тарафыннан билгеләнә.

3.21 Жирлек территориясен карап тоту һәм жыештыру чикләре бирелгән жир кишәрлегенең чикләре (жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән булса, биләмәсендәге жир кишәрлегенең фактта урнашкан чиге буенча) һәм биналар һәм корылмалар милекчеләренең, аларга урнашкан территорияләренә тәзеклөндерүдә урыннарның өлеге Кагыйдөләрнең 41 бүлгә нигезендә катнашу тәртибе нигезендә билгеләнә.

3.22 вәкаләтле органнар жирлек территориясен, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләренә, билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә карап тоту һәм жыештыру эшләренең үтөлешен тикшереп тора.

4. Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен тоту буенча гомуми таләпләр

4.1 Алар урнашкан жир кишәрлекләрен, биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен милекчеләре яисә башка хокук ияләре мөстәкыйль рәвештә йә махсуслаштырылган оешмаларны үз ақчалары исәбеннән жөлеп итү юлы белән тотат.

4.2 Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен тоту үз эченә ала:

4.2.1 биналарның, корылмаларның фасадларын карап тоту;

4.2.2 жир кишәрлеген жыештыру һәм санитар-гигиена белән чистарту;

4.2.3 гражданныр, оешмалар һәм индивидуаль эшқуарлар эшчөнлегә нәтижәсендә барлыкка килә торган житештерү һәм куллану калдыкларын жыю һәм алып китү;

4.2.4 жир кишәрлегендә урнашкан яшеллөндерү һәм тәзеклөндерү элементларын карап

тоту нем төроинлөү.

4.3 Биналар, корылмалар фасадларының тышкы күренешене гомуми талөплөр:

4.3.1 биналар, корылмалар фасадлары өчен төп шарт архитектура-сәнгать образының, материалларның нем төсле чишелешнең стильле бердәмлеге булып тора.

4.3.2 фасадның локаль участоклары, детальлөр, элементлар нем өстөмө жиһазлар комплекслы карар нигезендө урнаштырылырга тиеш.

4.3.3 тышкы мөгълүматны урнаштыру чаралары, гамөлгө кую такталарыннан, режим такталарыннан тыш, паспорт нигезендө урнаштырылырга тиеш;

4.3.4 төсле карар фасадның характеристикаларына нем стилине, объектның функциональ билгелөнешене, өйлөнө-тирө мохиткө туры килергө тиеш;

4.3.5 урамнан, стеналардан нем арка юлларының ябылуыннан карап торган йортлар (яңа фасады) торчалары тулысынча төп фасад төсенө буяла;

4.3.6 Биналарның фасады, корылмаларның төзелеш өлешендөгө, декоратив бизелеш нем инженерлык элементларына күренеп торган зыян күрергө тиеш түгел нем тиешле эстетик халөттө ярдөм итергө тиеш. Бинаның фасадын буяу фасадның гомуми мөйданының 1%ыннан артмаска тиеш;

4.3.7 биналарның фасадларын, аерым детальлөрне бетерү яисө үзгөртү белөн бөйлө корылмаларны үзгөртү норматив хокукый актларда билгелөнгөн төртиптө рөхсәт ителө;

4.3.8 Бинаның фасадының төслөр гаммасы бинаның фасадларының төслөр чишелеше паспорты нигезендө билгелөнө нем билгелөнгөн төртиптө килештерелө. Бинаны, корылманы эксплуатациялөгөндө яисө ремонтлаганда төслөр тонын үзгөртү рөхсәт ителми;

4.3.9 фасадларны буяу штукатур, түбө нем ябыштыру эшлөрөн кабул иткөннөн соң нем бинаның фасадларының төслөр чишелеше паспорты нигезендө генө үткөрелө;

4.3.10 ремонттан, яңадан жиһазлардан нем буяулардан соң фасадларны кабул итү комиссиясе тарафыннан башкарыла.

5. Биналарның фасадлары, корылмаларны карап тоту

5.1 Биналарның, корылмаларның фасадлары эчтөлөгө үз эченө ала:

5.1.1 фасадларның, шул исәптөн керү ишеклөрөнөң нем козырекларның, балконнар нем көймөлөр коймаларының, карнизларның, крылецларның нем аерым баскычларның конструктив элементларын нем бизеклөрөн үз вакытында ремонтлау нем торгызу, төшү нем баскыч коймаларын, витриналарны, декоратив детальлөрне нем башка конструктив элементларны нем аларның төсен;

5.1.2 сүүсемнөрнөң, су торбаларының нем сливларның төзөк хөлдө булуын нем аларның эчтөлөгөн төэмин итү;

5.1.3 герметизация, жөйлөрне сүтеп ябыштыру, ярыклар нем казылмалар;

5.1.4 керү төркемнөрөн торгызу, ремонтлау нем үз вакытында чистарту, төрөзө төплөрө, подвалларга керү урыннары;

5.1.5 фасадта урнаштырылган электр яктырткычын төзөк хөлдө тоту нем аны караңгы төшү белөн кабызу;

5.1.6 фасад өслөклөрөн, шул исәптөн фасад элементларын, аларның торышына нем эксплуатациялөү шартларына бөйлө рөвештө, үз вакытында чистарту нем юу;

5.1.7 төрөзө нем витриналарны, вывескаларны нем күрсөткөчлөрне вакытында юу;

5.1.8 Язмалардан, рөсемнөрдөн, белдерүлөрдөн, плакатлардан нем башка мөгълүмати-басма продукциядөн, шулай ук китерелгөн граффитилардан чистарту.

5.2 Биналар, төзелмөлөр нем корылмалар фасадлары элементлары составына керө:

1) приямкалар, подвалга керү урыннары нем чүп-чар окамералары;

2) керү төркемнөрө (баскычлар, мөйданчыклар, култыксалар, ишек өстендөгө козыреклар, коймалар, ишеклөр һ.б.);

3) цоколь нем отмостка;

4) диварлар яссылыгында;

5) фасадларның чыгыш ясаучы элементлары (балконнар, көймөлөр, эркерлар, карнизлар һ.б.);

6) түбөлөр, шул исәптөн рөшөткөлөрне киртөлөүчө вентиляция нем төтен торбаларын да кертеп, түбөгө чыгу нем башкалар;

7) архитектура детальлөрө нем облицовка (колонналар, пилястрлар, розеткалар, капительлөр, фризалар, пояслар һ.б.);

8) чокырларны да кертеп, су үткөргөч торбалар;

9) парапетлы нем төрөзө коймалары, рөшөткөлөр;

10) төрөзө, балкон, билбау, цоколь, свеслар һ.б.ларның металл бизелеше;

11) асылмалы металл конструкциялөр (өлөм тотучылар, анкерлар, яңгын баскычлары, вентиляция жиһазлары һ.б.);

12) панельлөр нем блоklar арасындагы горизонталь нем вертикаль жөйлөр (эре панельлө нем эре блоклы биналарның фасадлары);

13) пыяла, рамнар, балкон ишеклөрө;

14) биналарга якын урнашкан стационар коймалар.

5.3 Милекчелөр, биналарның, корылмаларның хокук иялөрө нем тиешле вазыйфалар йөклөнгөн башка затлар түбөндөгөлөргө бурычлы:

5.3.1 Кирөк булганда, лөкин елга бер тапкырдан да ким түгел, методика буенча махсус техника нем смывкалар кулланып, фасадларны чистартырга нем юарга;

5.3.2 кирөк булган саен, елга ике тапкыр, язын (жылылык системасын сүндөргөннөн соң)

пәм көзен (жылыту сезоны башланганчы), төрөзөлөрнө пыялалауның эчке пәм тышкы өслөктөрөн, балконнар һәм көймөлөр ишеклөрөн, керү ишеклөрөн, кагыйдә буларак, химик чаралар белән чистартырга һәм юарга;

5.3.3 Агымдагы ремонтны, шул исәптән фасадның төсөн дә, фасадның факттагы торышын исәпкә алып, 5 - 6 ел эчендә даими рәвештә буярга;

5.3.4 фасадның аерым элементларын (цоколь, күселәр, баскычлар, приямкалар, керү ишеклөрө, капка, цоколь төрөзөлөрө, балконнар һәм көймөлөр, су агышлы торбалар, төрөзө төбөндөгө отливлар, сызыкча ачышлар һәм башка конструктив элементлар) ремонтларга.

Ярдәм итүчө ремонт кимендә өч елга бер тапкыр уздырылырга тиеш. Фасадларның конструктив элементлары һәм эшләнеше аларның нормаль тузган саен торгызылырга яисә кинөт зарарлану шартлары барлыкка килгөндө (аварияләр, стихиялә бөла-казалар, янғын һ.б.) өлегө хөлләр туктатылганнан соң икө ай эчендө торгызылырга тиеш;

Чыгыш ясаучы конструкцияләр жимерелү куркынычы янаган очракта, 5.3.5 сак-кисөтү чараларын (киртөлөр, чөлтөрлөр урнаштыру, элементның жимерелө торган өлөшен демонтаж һ.б.) башкарырга.

5.4 Фасадларны эксплуатациялөгөндө түбөндөгөлөр рөхсөт ителми:

5.4.1 бина һәм корылмаларның фасадлары стеналары өслөгөнө зарарлануы (пычрануы) : подтөклар, өфөк буяулар, штукатурка өзелгөн ярыклар булу, кирпеч өөмнөрөнө зарарлануы, тимер-бетон конструкциялөрөнөң саклык катламының өзелүө һ.б.

5.4.2 биналарның һәм корылмаларның архитектур һәм сөнгати-скульптур детальлөрө: колонналар, пиластр, капительлөр, фризлар, бөрельөфлар, күркөм бизөнү өйбөрлөрө, орнаментлар, мозаик, нөфис бизөклөр һ.б.ш. каралган очракларда зыян күрү (аларның булуы проект документациясө белән каралган очракларда булмау);

5.4.3 панераара бөрөлөшлөрнөң герметизациясөн бозу;

5.4.4 штукатуркаларның, облицовкаларның, фасадларның, биналарның яисө корылмаларның цоколь өлөшенөң бизөклө катламының зарарлануы (шартлавы, пычрануы), шул исөптөн төрөзө, керү приямкалары конструкциясөнөң төзөксөзөгө;

5.4.5 биналар һәм корылмаларның фасадлары барлыкка китерүчө элементларының: балконнар, лоджий, эркөрлар, тамбурлар, карнизлар, козыреклар һ.б. зарарлануы (пычрануы);

5.4.6 балконнарның, лоджий, парапетларның, балкон плиталарның киртөлөрөн жимерү (булмау, пычрану);

5.4.7 фасадны һәм аның элементларын бизөклөү һәм буяу, бу бинаның төсө буенча өлегө бинаның өчөн билгөлөнгөн материаллардан, проект тирбөлөшлө паспорты белән корылмаларны;

5.4.8 проспект, урам, тыкрык, мөйдан, бина номеры, корылма номеры, корпус яисө төзөлөш күрсөткөчлөрөн вөкалөтлө орган белән килөштөрмичө урнаштыру һәм эксплуатациялөү;

5.4.9 бинаның фасадында һәм (яисө) түбөсөндө, флагллар, флагллар тотучыларның корылмаларында, проект булу-булмауга бөйлө флаглштокларны урнаштыру һәм эксплуатациялөү, вөкалөтлө орган белән килөштөрөлгөн;

5.4.10 бинаның фасадында һәм (яисө) түбөсөндө, паспортсыз тышкы мөггүлүмат урнаштыру чаралары корылмаларын урнаштыру һәм эксплуатациялөү, гамөлгө кую такталарыннан, рөжим такталарыннан тыш, вөкалөтлө орган белән килөштөрөлгөн;

5.4.11 яңа архитектура детальлөрөн төшөрү, алмаштыру яисө урнаштыру, яңа проемотларны урнаштыру, төрөзө формаларын үзгөртү, яңа балконнар һәм көймөлөр, эркөрлар, балконнар арасындагы киңлекнө килөштөрмичө һәм билгөлөнгөн төртиптө рөхсөт алмыйча төзү;

5.4.12 гомуми файдаланудагы территориядө фасадлар (шул исөптөн мөйданнар, урамнар, машина юллары, яр буйлары, гомуми файдаланудагы су объектларының яр буйлары, скверлар, бульварлар) өчөн территориялөрнө чиклөү өчөн, территориялөрнө (төзөлөш төзөлөшлөрөннөн тыш) чиклөү өчөн биналар, металл профилльлөр, металл профилльлөр, металл профилльлөр һәм башка шундый материаллар куллану (күпфатирлы йортлар, житөштөрү, склад, индивидуаль торак төзөлөшө балконнары коймалары коймаларын, скверлар, бульварлар);

5.4.13 жимерөлгөн яки зыян күргөн архитектура детальлөрөн торгызуга кадөр фасадларның төсө;

5.4.14 фасадларның бөр өлөшө (биналарның бөрөнчө катларының тулы буявы) төшкил итө;

5.4.15 төслөр чिशөлөшенөң ирөклө үзгөрүө, рөсөм, үрөлөшлөр калынлыгы һәм фасадларның, шул исөптөн төрөзөлөр һәм витриналар, ишөклөр, балконнар һәм көймөлөрнөң, фасадның гомумархитектура карарына туры килми торган башка элементлары һәм жөйланмаларының калынлыгы;

5.4.16 биналарның һәм корылмаларның фасадларын өстөмө элементлар һәм фасадлар белән жиһазлау, аларның декоратив чिशөлөшөн һәм тышкы күрөнөшөн боза торган жөйланмалар;

5.4.17 гомуми файдалану территориялөрөннөн чыга торган һәм тикшөрөлө торган фасадлы биналарда һәм корылмаларда чукрак металл полотнолар урнаштыру, фасадның архитектур карарына туры килми торган ишөк тутырмаларын урнаштыру, фасадтагы башка керү юлларының характерын һәм төсөн үзгөртү;

5.4.18 алгы блокның фасад яссылыгына карата урнашуы үзгөрү;

5.4.19 төрөзө һәм ишөк тартмасы арасындагы жөйлөрнө сыйфатсыз тутыру, ул фасадның тышкы күрөнөшөн начарайта;

5.4.20 үтө күрөнмөлөлөкнө, пыяла кисөклөрө белән каплануны һәм декоратив пленкалар белән каплануны ирөклө үзгөртү;

5.4.21 фасадлар элементларын, түбөлөрөн, диварларын һәм корылмаларын (төтөн,

вентиляция, телевидение пәм радионы күмәк кабул итү системалары антенналарын, үткөречле радиоташпырулар челтәрләре стойкаларын, фронтоннарны, козырекларны, ишекләрен, тәрәзәләрен, парпетларны, янгынга каршы баскычларны, жир асты элемтә линияләрен һәм һава-кабельлә кичүләрен беркетү сыйфатында);

5.4.22 Балконнарның нинди дә булса үзгәрешләрен житештерү, тиешле рөхсәтсез көймә житештерү, келәмнәрне, киём-салымны, балконнарның тышкы ягынан киём-салымны, урамга чыга торган биналарның төп фасадларының тәрәзәләрен житештерү, шулай ук аларны йорт кирәк-яракларының төрле предметлары белән тәэмин итү;

5.4.23 фасадның гамәлдәге декоратив, архитектура һәм сәнгать элементларын керү төркеме элементлары, керү төркемнәрен урнаштырганда яңа бизәкләү һәм реклама белән капларга;

5.4.24 фасадларда, тәрәзәләрдә (шул исәптән тәрәзә уемының эчке ягында) афишалар, белдерүләр, плакатлар һәм башка мәгълүмати-басма продукция элү һәм ябыштыру, биналарның, төзелешләренң һәм корылмаларның ябыштырылган ишекләрендә (шул исәптән ишек өслегенң эчке ягында) пыяла ишекләрдә;

5.4.25 биналар фасадына, корылмаларның милекчеләре ризалыгын алмыйча, граффити ясау;

5.4.26 бина фасадларында тышкы кондиционерларны урнаштыру.

5.5 Антеннаны урнаштыру рөхсәт ителми:

5.5.1 - төп һәм ян фасадларда, шулай ук урамнан күренеп торган ишегалды фасадларында;

5.5.2 түбәдә һәм урамнан күренеп торган брандмауэрларда;

5.5.3 биналар түбәсендә, биналар һәм корылмаларның (манаралар, гөмбәзләр) силуэт төгәлләүләрендә, парпетларда, түбә коймаларында, вентиляция торбаларында;

фасадның почмак өлешендә 5.5.4;

5.5.5 балконнар, көймә коймаларында;

5.5.6 архитектур детальләрдә, декор элементларында, кыйммәтле архитектур бизәклә өслекләрдә, шулай ук архитектур өслекләрен зарарлауга илтүче ныгытма.

5.6 Тышкы күзәтү видеочаралары лапаслар, козыреклар, балконнар, эркерлар, архитектур детальләрдән азат булган фасад участокларында, декор, бизәлешнең кыйммәтле элементларына урнаштырыла.

5.7 Колонналарда, фронтоннарда, карнизларда, пилястраларда, порталларда, козырекларда тышкы күзәтү камераларының урнашуы балконнарның цокольләрендә рөхсәт ителми.

5.8 Подъездга кергәндә мәгълүмати стендлар урнаштыру рөхсәт ителә.

6. Йорт билгеләре

6.1 Биналар, корылмалар йорт билгеләре белән жиһазланган булырга тиеш.

6.2 Биналар, корылмалар төүлек караңгылыгында яктыртылган адресация (аншлаглар һәм номерлы билгеләр) билгеләре белән унификацияләнгән (форма, үлчәм, төсләр чишелеше, шрифт язуы), торак йортлар подъезд һәм фатир номерлары күрсәткечләре белән жиһазланган булырга тиеш.

6.3 Аншлаглар Татарстан Республикасының ике дөүләт телендә дә, чит телдә дә (инглизчә) бертөрле үлчәмдәге шрифт белән башкарыла.

6.4 Аншлагларны урнаштыруга гомуми таләпләр булып тора:

6.4.1 урнаштыру урыннарын унификацияләү, урнаштыру буенча бердәм кагыйдәләренә үтөү;

6.4.2 жөяүлеләр һәм транспорт хәрәкәте шартларын, биналарны кабул итү дистанцияләрен, архитектура архитектурасын, яктырту урыннарын, яшел утыртмаларны исәпкә алып яхшы күренә.

6.5 Аншлагларны урнаштыру түбәндәге таләпләргә җавап бирергә тиеш:

6.5.1 биеклек жир өстеннән - 2,5-3,5 м (заманча төзелеш районнарында - 5 м га кадәр);

6.5.2 чыгыш ясаучы архитектура детальләреннән ирекле булган фасад участогында урнашу;

6.5.3 фасадның вертикаль күчәренә бөйләлек гади, архитектур әгъзасы;

6.5.4 күрше фасадларда билгеләр урнаштыруның бердәм вертикаль билгесе;

6.5.5 тышкы каплагыч объектларның (агачларның, корылмаларның) булмавы.

6.6 Номер билгеләр урнаштырылырга тиеш:

6.6.1 - төп фасадта - фасадның уң ягындагы сәгәтьтә;

6.6.2 урамда бер яклы транспорт хәрәкәте булган урамнарда - транспорт хәрәкәте юнелешенә якын фасада ягында;

6.6.3 - арканың яисә төп керү юлының уң ягындагы яисә проегы өстендә;

ишегалды фасадларында 6.6.4 - квартал эчендәге юл читлегендә;

фасадның озынлыгы 100 м дан артык булган 6.6.5 - аның капма-каршы якларында;

сәнгать предприятиеләре коймаларында һәм корпусларында 6.6.6 - төп керү, керү юлларының уң ягында;

6.6.7 сәгәтьтә урамнар чатында, почмак почмак өлешендә;

6.6.8 номерлы тамга янында урнашканда - бердәм вертикаль күчәрдә;

номер билгесе өстендә 6.6.9.

6.7 Подъезд һәм фатирлар номерларын күрсәтүчеләр ишек уемы өстендә яисә ишек уемын тутыру импостенда (горизонталь табличка), яисә 2,0 - 2,5 м биеклектәге ишек уемынан

үңдә (вертикаль күрсәтмә) урнаштырыла.

6.8 Аншлаклар һәм номер билгеләре тәзек хәлдә булырга тиеш. Аншлакларның һәм номер билгеләренәң чисталыгы һәм тәзеклеге өчен биналарны карап тоту өчен җаваплы затлар җаваплы.

6.9 Флагштокларны билгеләнгән тәртиптә расланган проект буенча йортның фасадына урнаштырырга кирәк.

6.10 Янғын гидрантларының урнашуы, полигонометрик билгеләр, геодезик билгеләренәң урнашу күрсәткечләре биналарның, камераларның, магистральләренәң һәм су үткәргеч һәм канализация чөлтәрләренәң цокольләренәң урнаштырырга кирәк.

Югарыда күрсәтелгән тамгаларның сакланышы һәм тәзеклеге өчен аларны билгеләнгән оешмалар җаваплы була.

6.11 рәхсәт ителми:

6.11.1 чыгыш ясаучы вывескалар, консольләр, шулай ук аны кабул итүне кыенлаштыручы объектларның номерлы билгесә белән янәшә урнаштыру;

6.11.2 фасадның чыгыш ясаучы элементлары яисә фасадның заглүбленый участокларында, декор, көрниз, капка элементларында номерлы билгеләр һәм күрсәткечләр урнаштыру;

6.11.3 аншлакларның билгеләнгән урыннан иреккә хәрәкәт итүе.

6.12 Биналардан һәм корылмалардан өскә су алуны тәэмин итү өчен, аларның периметры буенча ышанычлы гидроизоляцияле сайлык урнаштыруны күздә тотарга кирәк. Калдыкның чигенүен бинадан 10% тан да ким булмаган якка кабул итәргә кирәк. Биналар һәм корылмалар өчен билгә киңлеген 0,8 - 1,2 м, катлаулы геологик шартларда (карстагы грунтлар) - 1,5 - 3,0 м кабул итәргә кирәк.

Бина җәяүлеләр коммуникацияләренәң тоташкан очракта, гадәттә, каты өслеккә тротуар сайлык ролен үти.

7. Түбәләр

7.1 Биналарның, корылмаларның түбәләре, су үткөрү системасы элементлары, төтен һәм вентиляция системалары тәзек хәлдә булырга һәм теләсә нинди һава торышы шартларында йорт һәм җәяүлеләр өчен куркыныч тудырмаска тиеш.

7.2 Кышын биналарның милекчеләре һәм башка хокук ияләре, шулай ук күпфатирлы йортлар белән идарә иткәндә идарәчә оешмалар тарафыннан түбә кардан, боздан һәм кан тамырыннан вакытында чистарту оештырылырга тиеш. Җәяүлеләр зонасына чыга торган якларда кар түбәсен чистарту участкалар киртәсә белән башкарылырга һәм барлык кирәкле чаралар кабул ителергә тиеш, бары тик төплекнең якты вакытында гына. Түбәнең калган скатларынан кар ташлау, шулай ук яссы түбәләр эчкә ишегалды территорияләренәң чыгарылырга тиеш. Йорттан җәяүлеләр юлына ташланган, жөмөгәть транспортының көтү тукталышы, юлларның бер өлешә кар һәм кичекмәстән җыештырылырга тиеш.

7.3. Кар һәм наледә ыргытканда, тамырларны кыяганда, түбәдә ремонт һәм башка эшләр башкарганда, агачларның һәм куакларның, электр белән тәэмин итүнең һава линияләренәң, яктырту һәм элементнең, юл билгеләренәң, светофорларның, юл киртәләренәң һәм җайланмаларның, жөмөгәть транспортын көтү павильоннарының, элмә такталарның, реклама конструкцияләренәң, биналарның декоратив һәм инженерлык элементларының сакланышын тәэмин итә торган чаралар күрелергә тиеш. Күрсәтелгән элементлар зарарланган очракта, алар түбәне чистарткан һәм зарарланган очракта торгызылырга тиеш.

7.4. Биналарның, корылмаларның түбәләре су үткәргечләре булырга тиеш, алар җәяүлеләр һәм җәяүлеләр зоналарына агып төшә торган суның турыдан-туры элөгүенә юл куймый. Желоба, воронка, водостоклар аерылгысыз булырга һәм җыелган су күләменәң үткөрүенә исәпләнергә тиеш. Юл кырыларына җәяүлеләр зоналары булган биналар ягына чыга торган шоферлар җәяүлеләр юлыннан читкә китәргә тиеш.

7.5 рәхсәт ителми:

7.5.1. түбә өстендә түбә ябу өчен билгеләнгән предметлары (калаклар, скрепкалар, ломнар), тәзелеш материаллары, ремонт калдыкларын, файдаланылмый торган механизмнарны һәм башка предметларны тәзү;

7.5.2. "Боз, кар һәм чүп-чар биналарының түбәсеннән су торбалары бүрәнкәсенә төшкән.

8. Җир кишәрлекләрен карап тоту

8.1. Җир кишәрлекләре территорияләрен карап тоту түбәндөгеләрне үз эченә ала:

8.1.1. көңдәлек чүп-чардан, яфраклардан, кардан (ишкәк ишү, себерү һ.б.) һәм боз (наледә);

8.1.2 Юлларның, күперләренәң, урамнарның, тротуарларның, юл йөрү юлларының, җәяүлеләр территорияләренәң бозга каршы материалларын эшкөртү;

8.1.3. карны көрөү һәм себерү;

8.1.4. кар һәм боз чыгару (кар-боз берәмлекләре);

8.1.5. Чисталыкта һәм техник тәзек хәлдә урнаштыру һәм тоту контейнер мөйданчыклары, барлык калдыклар өчен контейнерлар, чүп савытлары, эскөмияләр, кече архитектура формалары һәм башкалар;

8.1.6. чүп-чар сиптерү камераларын, контейнерларны җыештыру, юу һәм дезинфекцияләү (бункерлар) һәм контейнер мөйданчыклары;

8.1.7. янғырлы һәм карлы суларны чыгару;

8.1.8. каты көңкүреш, эре габаритлы һәм башка калдыкларны җыю һәм алып китү;

8.1.9. тузан җыйдыруны һәм һаваның дымлануын киметү өчен территориядә су сиптерү;

0.1.10. яшел утыртмаларның сакланышын тәэмин итү, аларны карау, үз вакытында территориядә гражданның тормышы һәм сәламәтлеге, физик һәм юридик затларның мөлкәте өчен куркыныч янаган корыган агачларны һәм яшел утыртмаларны кисеп алу;

8.1.11. тәзекләндерүнең бозылган элементларын яңадан торгызу коммуналь билгеләнештәге объектларны, инженерлык коммуникацияләрен (корылмаларын), юлларны, тимер юл юлларын, күперләрен, жәяүләләр өчен кичүләрен тәзү, реконструкцияләү һәм ремонтлау, реставрация, археология һәм башка жир эшләре уздыру;

8.1.12. карау һәм яңгыр сулары агызу коеларының эчтәлегә (яңгыр сулары канализациясә),

гамәлдәге дәүләт стандартлары таләпләре нигезендә жир асты коммуникацияләре (корылмалары) коелары;

8.1.13. тәзелеш майданчыкларының, шул исәптән объектларның коймаларын тоту төгәлләнмәгән тәзелеш. Эшләр алып барылмаган тәзелеп бетмәгән объектлар тәзелеш чөлтәлләре белән ябылырга тиеш;

8.1.14. жиимерелгән жир кишәрлекләренең коймаларын урнаштыру һәм тоту (жиимерелгән, жиимерелгән) биналар, корылмалар, алар чит затлар территориясенә керү һәм (яисә) рәхсәтсез урыннарда калдыклар урнаштыру мөмкинлеген юкка чыгара.

8.2. Өгәр жир кишәрлекләре хокукка ия булчулар жир кишәрлекләреннән читләшсә вәкаләтле органнар аны карап тоту бурычларын, хокук ияләре белән килештермичә, өлгә Кагыйдәләренәң 8.1 пунктында күрсәтелгән гамәлләренә гамәлгә ашыруны тәэмин итәргә хокуклы.

9. Юлларны карап тоту

9.1 Юллар эчтәлеген вәкаләтле органнар йә "Дәүләт һәм муниципаль ихтияжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында" Федераль закон нигезендә муниципаль сатып алуларны уздыру нәтижәләре буенча өлгә эш төрләрен үткөрүгә конкурс откан оешмалар башкара.

9.2 Юллар территорияләрен карап тоту түбәндәгеләренә үз эченә ала:

9.2.1 юллар, тротуарлар, ясалма юл корылмалары, квартал эчендәге машина юлларын ремонтлау;

9.2.2 тротуарлардан (жәяүләләр зоналары, юллар) һәм юлларның, ясалма юл корылмаларынан пычрак, чүп-чар, кар һәм боз жыештыру (кар);

9.2.3 юл өслекләрендә юу һәм су сибү;

9.2.4 газларны һәм яшел утыртмаларны карау;

9.2.5 жәмәгать һәм тимер юл транспортының тышкы яктырту һәм контакт чөлтәре баганаларын ремонтлау;

9.2.6 кече архитектура формаларын ремонтлау һәм буяу;

9.2.7 ясалма юл корылмалары составына керә торган смотр һәм яңгыр сулары коеларын, таулы канауларны һәм ачык лотокларны тәзү, ремонтлау һәм чистарту;

9.2.8 коймаларны, коймаларны, турникетларны, кече архитектура формаларын тәзү, ремонтлау һәм ел саен буяу.

9.3 Юл өслекләрен саклау максатларында түбәндәгеләр рәхсәт ителми:

9.3.1 йөк ташу;

9.3.2 бүрәнәләр, тимер балчык, торбалар, кирпеч, башка авыр өйбәрләренә урамнарда төяү-бушату эшләрен ташлау һәм аларны тәзү;

9.3.3 каты өслеклә жәрлек урамнары, чылбыр йөрешендәге машиналар буйлап чаптырып үтү;

9.3.4 квартал эчендәге жәяүләләр юллары, тротуарларда зур йөк транспортының хәрәкәте һәм туктап торуы.

9.3.5 юл өлешендә һәм тротуарларда тәзелеш материаллары һәм тәзелеш калдыкларын ыргыту һәм (яисә) складлау.

9.4 Юлларны тәзекләндерүнең аерым элементларына таләпләр:

9.4.1 Жәяүләләр өчен жәяүләләр йери торган металл киртәләренә һәм тротуар баганаларын сезонлы буяу ел саен кышкы сезон тәмамланганнан соң, тәзекләндерү айлыгы уздырылган чорда гамәлгә ашырыла. Каплама алдыннан ремонтланган, пычрактан чистартылган, юылган һәм пычранган булырга тиеш;

9.4.2 барлык юл билгеләре расланган паспортлар (схемалар) нигезендә заказчы тарафыннан билгеләнгән эшләрнең срокларында һәм тәртибендә юл билгеләре ясауга башкарылырга тиеш;

9.4.3 юлларның юл билгеләре таләп ителә торган төсләр һәм яктылык-техника характеристикаларын, әлөктәрү коэффициентын, эксплуатацияләүнең бетен чоры дөвамьнда майдан буенча сакланышын тәэмин итәргә тиеш;

9.4.4 юл билгеләрен беркетү конструкцияләре һәм системалары күренү шартларына һәм монтаж мөмкинлекләренә карап сайлана;

9.4.5 юл билгеләре тәзек хөлдә булырга, вакытында чистартылырга һәм юылырга тиеш;

9.4.6 вакытлыча билгеләнгән юл билгеләре аларны урнаштыру зарурлыгын китереп чыгарган сәбәпләр бетерелгәннән соң бер төүлек эчендә төшерелә;

9.4.7 визуаль-коммуникация системасы элементлары (транспорт һәм жәяүләләр хәрәкәте юнәлешләре күрсәткечләре, жирлекнең планлаштырылган-структур элементлары күрсәткечләре) юлларда һәм транспорт чиләлешләрендә аларга таба хәрәкәт юнәлеше күрсәтелү өчен билгеләнә;

9.4.8 парковкалар (парковка урыннары) шул исәптән гомуми файдаланудагы жирле

өлөмигиге автомобиль кылының оер өлөшө пөм (яисө) машина кылына пөм (яисө) тротуарга, юл кырыена тоташкан урыннар) муниципаль хокукый актларда билгелөнгөн төртипте файдаланылырга тиеш.

10. «Яңа Кишет авыл жирлеге» муниципаль берөмлегеңең гомуми файдаланудагы территориялөрен карап тоту һөм төзөклөндөру

10.1. Муниципаль берөмлекнең гомуми файдалану территориялөрендө

тыела:

10.1.1. территорияне металл ватык, төзелеш һөм көнкүрөш ватыклары белөн капларга авыл хужалыгы продукциялөре һөм калдыклар белөн өөлгөн чүп-чар белөн, ягулык-майлау материалларын, нефть продуктларын пычратырга, калдыкларны чүплөклөр корырга;

10.1.2. махсус бүлөп бирелгөн урыннардан тыш, калдыклар һөм чүп-чар урнаштырырга калдыклар жью өчен контейнерлар;

10.1.3. стационар булмаган сөүдө объектларын, шулай ук хөзмөт күрсөтүлөр өлкөсө объектларын урнаштырырга

ял итү өлкөсөндө (аттракционнар, кабартылган батутлар, велосипедлар, роликлар һөм халыкның ялын һөм күңөл ачуын оештыру өчен кулланыла торган башка шундый объектлар) билгелөнгөн төртипне бөзып;

10.1.4. махсус искөрмөдөн тыш, автоматотранспорт чараларын юарга һөм чистартырга билгелөнгөн урыннар;

10.1.5. сүс, тузанлы йөклөрне, эретмөлөрне, яфракларны, калдыкларны күчөргө юлларның пычрануын булдырмый торган брезент яисө башка материал белөн каплану, өлеге максатлар өчен жиһазланмаган машиналарда сыек йөклөр;

10.1.6. стационар булмаган объектларны үз белдеге белөн урнаштырырга;

10.1.7. житештерү эш без тиешле рөхсөт (ордер)

жир эшлөрен уздыруга;

10.1.8. туфрак, чүп-чар, калдыклар, кар, бозны урыннарда чыгарырга һөм аударырга, юк шушы максатлар өчен билгелөнгөн;

10.1.9. урамнарда, тротуарларда, газоннарда төзелеш материаллары төзөргө, гамөлдөге законнарны бөзып, квартал эчендөге юлларны һөм йортларга керү юлларын ябарга;

10.1.10. төмөкө төпчөклөре, көгазь, чүп-чар ыргыту, газлар, тротуарлар, урам территориялөре

мөйданнар, ишегаллары, паркларда, скверларда һөм башка жөмөгать урыннарында;

10.1.11. бакча диваннары, эскөмиялөр, пычрак сулар, бозарга яисө бозарга

урналарны, урам яктырту фонарьларын, башка кече архитектура формаларын юкка чыгарырга;

10.1.12. Катнашманы һөм көнкүрөш чүп-чарын кое капкачларына, су алгычларына ыргытырга

яңгыр канализациясө рөшөткөлөре, лотоклар, юветлар;

10.1.13. чүп-чар, яфрак һөм коры үлөннөрне, тара, житештерү калдыкларын яндырырга, каты коммуналь калдыклар, учаклар кабызырга, шул исөптөн предприятиялөрнең эңке территориялөрендө һөм шөхси билөмөлөрдө янгынга каршы чаралар кабул итмиче (ябык савытлар һөм янгың сүндөрү чаралары булу);

10.1.14. үз белдегең белөн фасады ясарга, барлык типтагы гаражларны урнаштырырга, вакланмалар, базлар, утын сарайлары, будкалар, күгөрченнөр, теплицалар, лапаслар һөм башка корылмалар арендага яисө милөккө караган жир кишөрлөклөрөннөн читтө урнашкан, шулай ук билгелөнмөгөн урыннарда тышкы мөгълүмат йөртүчөлөр, кече архитектура формалары;

10.1.15. Яшел утыртмаларны ватарга, бозарга һөм юкка чыгарырга, житештерөргө ағач көүсөлөрендө үз белдеклөре белөн бүрөнөлөр өөл, ағач башларына гамаклар, таганнар, кер киптерү өчен баулар тагарга, аларга кадаклар салырга;

10.1.16. газларны жимерөргө һөм юк итөргө;

10.1.17. юл капланмаларының юл өлөшенө, гамөлдөге законнарны бөзып, кар көрөргө;

10.1.18. "Авыл жирлегеңең башкарма комитөты билгөлөгөн йорт хайваннарын һөм кошларын көтү өчен махсус билгелөнгөн урыннардан (көтүлөклөрдөн) тыш, урамнарда, авыл хужалыгы жирлөрендө эш итүче затларны караучысыз һөм озатып йөрүче затларның урнашуы;

10.1.19. Эре габаритлы төзелеш чүп-чарын, көнкүрөш техникасы һөм жиһазлары, ағачлар шырпыларын, эре габаритлы чүп-чар чыгаруга килешү булмаганда һөм гамөлдөге законнарны бөзып контейнерларга һөм контейнер мөйданчыкларына урнаштырырга;

10.1.20. гамөлдөге законнарны бөзып, комплектлаштырылган (төзөк булмаган) транспорт чарасын урнаштырырга һөм сакларга;

10.1.21. юынырга, кер юарга һөм хайваннар коенырга, чишмөлөрдө, коеларда, суүткөргөч колонкаларда, елга ярларында, күллөрдө һөм ясалма (декоратив) сулыкларда автотранспорт чаралары юарга;

10.1.22. Торак йорт янындагы территориядө, йорт янындагы территориядөн читтө тирес склады төзү»;

10.1.23. Йорт яны территориялөрендө, урам юлларында, урамнардан читтө һөм бу максатлар өчен билгелөнмөгөн урыннарда жайланмалар, налив помөеклары, агып төшлөре, чыгарылган калдыклар, житештерү һөм куллану калдыклары, юынтыклар һөм шакшылар урнаштыру. Торак биналарда канализациясө булмаган урыннарда бөдрөф һөм юынгыч чиста

чиста булмаган чиста чүп базалары каралган, алар эре предметтарның чокырга элгүенә комачаулы торган рәшәткәле стеналар һәм капкачлар белән капланган;

10.1.24. Йөк ташу, рельслар, бүрәнәләр, тимер балчыклар, торбалар, кирпеч һәм башка авыр предметлар урамнарында йөк төяү-бушату эшләрен башкарганда ташып төшү, чылбыр йөрешендә каты өслекле машиналар булган урамнар буйлап йөрү, квартал жәяүлеләр юлында, тротуарларда һәм газларда зур йөк транспорты хәрәкәте һәм туктап тору;

10.1.25.

10.1.26. торақ пунктлар чикләрендәге яшелләндерелгән территорияләрдә (газларны, чөчәкләргә һәм үләнчел үсемлекләр биләгән башка территорияләргә дә кертеп), балалар һәм спорт майданчыкларында, хайваннарны йөртү майданчыкларында, шулай ук йорт янындагы территорияләрдә урнашкан хужалык майданчыкларында транспорт чараларын урнаштырырга.

11. Индивидуаль торақ йортларның эчтәлегә һәм индивидуаль торақ төзелеш территориясен төзекләндерү

11.1. Индивидуаль торақ йортларның миләкчеләре (яисә) яллаучылары (алга таба - торақ йортлар хужалары), өгер законда яисә шартнамәдә башкасы каралмаган булса:

11.1.1. Торақ йортларның фасадларының, коймаларның (коймаларның) тиешенчә торышын тәэмин итәләр, шулай ук йорт биләмәләре чикләрендә башка корылмаларның торышын тәэмин итәләр, аларны вакытында ремонтлауны һәм буяуны үз вакытында житештерәләр. Индивидуаль йорт биләмәләре территориясә каралган булырга тиеш, шул исәптән үләннәр чабылган;

11.1.2. Торақ йортта номер билгесенә ия һәм аны төзек хәлдә тотарга;

11.1.3. йорт биләмәләре территориясен тәртиптә тоту һәм янәшәсендәге территориянең тиешле санитар халәтен тәэмин итә;

11.1.4. йорт биләмәләре чикләрендә яшел утыртмаларны тәртиптә тоту, куакларны һәм агачларны санитар кисеп аудару, газүткөргечләргә, электр үткөргечләргә кабель һәм һава линияләргә һәм башка инженерлык чөлтәргә һәм сак зонасында агачлар утыртмаска;

11.1.5. Канауларны һәм су агызу торбаларын чистарталар, язгы чорда кар суларын үтүнә тәэмин итәләр;

11.1.6. Тирә-юньдәге территориядән чистартылган карны шул рәвешлә төзиләр: транспортка чыгу, андагы инженерлык коммуникацияләргә һәм корылмаларга керү, жәяүлеләргә үтеп керү һәм яшел утыртмаларның сакланышы;

11.1.7. Вәкаләтле орган белән йорт биләмәләргә киртәләргә биәкләгән, тышкы кыяфәтән һәм төсен килештерәләр;

11.1.8. үзәкләштерелгән канализация, юынгыч чокыр, бөдрәф булмаганда бирелгән жир кишәргә чикләрендә санитария нормалары нигезендә аларны даими рәвештә чистарту һәм дезинфекцияләү белән жиһазландыралар;

11.1.9.каты һәм эре габаритлы калдыкларны махсус майданчыкларда урнаштырылган контейнерларга төзиләр;

11.1.10.каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны билгеләнгән тәртип нигезендә үз вакытында жыеп алуны һәм чыгаруны тәэмин итәләр.

11.2. Шөхси торақ төзелеш территориясендә рөхсәт ителми:

11.2.1. йорт биләмәләре чикләргә киртәләр урнаштырырга;

11.2.2. Яфрақларны, калдыкларның теләсә нинди төрләргә һәм чүпне территориягә яндырырга

йорт биләмәләре һәм алар янындагы территорияләрдә;

11.2.3. күмер, тара, утын, калдыклар, төзелеш материаллары, төзелеш материаллары кушарга

шул исәптән авыл хужалыгы продукциясен (печән, салам һ.б.), чимал, жиһазлар, жир, тирес, йорт биләмәләре территориясә өчен чүп-чар;

11.2.4. йорт биләү территориясә өчен транспорт чараларын юарга;

11.2.5. ишегалды корылмалары төзәргә, чүп-чар чокырларын төзекләндерәргә

йорт биләмәләре территориясә;

11.2.6. Әлегә территориянең урамнарында махсус транспортка һәм урып-жыю техникасына үтеп керүне кыенлаштыра торган киртәләр урнаштырырга;

11.2.7. Территорияне төзекләндерү элементларын жимерәргә һәм бозарга, сулыкларны кисәргә;

11.2.8. Ишегалланган (төзек булмаган) транспорт чарасын йорт биләмәсә территориясенә сакларга;

11.2.9. сыек шакшыларны агызып, налив помоек жайланмаларын урнаштырырга,

житештерү һәм куллану калдыкларын юл өлешендә алып чыгу;

11.2.10. Тирә-юньдәге территорияне теләсә нинди калдыклар белән чүпләргә.

11.2.11. карны этеп чыгарырга, чүп ташларга, шлақ ташларга, йорт биләмәләре территориясенә сыек көнкүреш калдыкларын жиберәргә;

11.2.12. Ишегалды һәм аның янәшәсендәге территориядән чистартылган кар һәм бозны юлларның һәм юл йөрү юлларының үткән өлешенә күчәргә яки күчәргә.

11.3 Индивидуаль торақ йортлар төзү чорында рөхсәт ителәргә мөмкин

жирлек башкарма комитетының язмача рөхсәте булган очракта, йорт биләмәсенә якин территориядә, шул исәптән урамда, төзелеш материалларын вакытлыча саклау. Төзелеш материаллары кешеләр гомеренә һәм сәламәтлегенә зыян салуны булдырмый торган ысул белән урнаштырылырга, шулай ук ишелү, егылу яки башка йогынты ясау нәтижесендә өченчә затлар мөлкәтенә зыян китерү ысулы белән урнаштырылырга тиеш.

12. Су сиптерү канализациясә чөлтәргә, күзәтү һәм яңгыр коеларын, су чыгару

корылмаларын карап тоту

12.1. Карау һәм яңгыр сулары коелары, жир асты коммуникацияләре коелары, люклар (решеткеләр) ябык хәлдә булырга һәм транспорт һәм жәяүлеләрнең куркынычсыз хәрәкәттен тәэмин итә торган тезек хәлдә булырга тиеш.

12.2. Тезек техник халәттә тоту, чистарту һәм саклау кабул итү бүлмәләре, тупик, күзәтү һәм башка коелар һәм камералар гамәлдәге дөүлэт стандартлары таләпләре нигезендә аларның хужаларын тәэмин итә.

12.3. магистраль һәм квартал эчендәге чөлтөрләрне тоту һәм эксплуатацияләү жирлектә яңгыр канализациясе махсуслаштырылган оешмалар белән төзелгән шартнамәләр нигезендә өлегә максатларга жирлек бюджетында каралган акчалар чикләрендә гамәлгә ашырыла.

12.4. Ливия канализациясенең ведомство чөлтөрләрән тоту һәм эксплуатацияләү тиешле оешмалар акчалары исәбеннән житештерелә.

12.5. Хужалыксыз инженерлык коммуникацияләре һәм күзәтү коелары юлларны карап тотучы махсуслаштырылган оешмалар тарафыннан тиешле куркынычсызлыкта ярдәм күрсәтеләргә тиеш.

12.6. Ливияле канализация коллекторларын саклау максатларында билгеләнә Саклау зонасы - коллекторның һәр ягына 2 м.

12.7. Ливия канализациясе коллекторларының сак зонасы чикләрендә тиешле документларны рәсмиләштерү һәм эксплуатацияләүче оешма, башка органнар белән гамәлдәге законнарда билгеләнгән очракларда язмача килештерү рөхсәт ителми.

12.7.1. жир эшләрән башкарырга;

12.7.2.

12.7.3. төзелешне башкарырга, сәүдә, хужалык һәм көнкүреш корылмаларын урнаштырырга;

12.7.4. Сәнәгать, көнкүреш калдыкларын, чүп-чарны һәм башка материалларны ташларга.

12.8. Урамнарны, биналарны, корылмаларны су басу, наледлар ясалу рөхсәт ителми сууткөргеч, канализация, яңгыр жайланмалары, системалар, чөлтөрләр һәм корылмаларның тезексезлегә, шулай ук газ, тротуарларга, урамнарга һәм ишегалды территорияләренә су агызып чыгудан.

12.9. Жирлек территориясендә йота торган коеларны урнаштыру рөхсәт ителми пешерү мөйданчыкларын да.

12.10. Яңгырлы коеларның рельешетлары даими рөвештә булырга тиеш таза хәлдә. Өлгергәнлекне чикли торган решеткеләр һәм коеларны чүпләү, тыю рөхсәт ителми. Коелау канализациясенең күзәтү һәм яңгыр сулары коеларын профилактик тикшерү һәм аларны чистарту елына кимендә ике тапкыр башкарыла. Смотр һәм яңгыр сулары коеларын чистартканнан соң, барлык пычранулар кичекмәстән чыгарылырга тиеш.

12.11. Смотр коелары люкларын бергеләштерү берүзә башкарылырга тиеш юлларның, тротуарларның, жәяүлеләр һәм велосипед юлларының, яшел зоналарның өслек дәрәжәсе.

12.12. Смотр коеларының люкларын үзара бөйләү дәрәжәсен тайпылдыру рөхсәт ителә юлларның, тротуарларның, жәяүлеләр һәм велосипед юлларының, яшел зоналарның иң күбә 2 см, яңгыр белән капланган коеларның 3 см дан артмый.

12.13. Түбеләре яки решеткеләре жимерелгән коммуналь коелар яки юк, ачыкланганнан соң ук чөлтөрне эксплуатацияләүче оешма тарафыннан чикләнгән, тиешле кисәтү билгеләре белән билгеләнгән һәм билгеләнгән вакытта алыштырылган булырга тиеш.

12.14. Планлы эшләрдә инженерлык чөлтөрләрендә канализация стокларын алып ташлау

якындагы коеларда канализация чөлтөрә, су үткөргеч су һәм жылылык чөлтөрләрәннән су житештерелә - яңгыр сулары канализациясенең (ул булса). Юлга су ташлау тыела.

12.15. Үрчү нөтижеләрән бетерү көч белән һәм акча исәбеннән башкарыла.

зарарланган инженер чөлтөрләре хужалары.

12.16. Ливия чөлтөрләрәнең тезек техник торышы өчен жаваплылык канализация (шул исәптән люкларны, решеткеләрне үз вакытында ябу) эксплуатацияләүче оешмаларга йөкләнә.

13. Тышкы яктырту объектларын (чараларын) карап тоту

13.1 Тышкы яктырту элементларына яктырткычлар, кронштейннар, терекләр, чыбыклар, кабельләр, туклану чыганаклары (шул исәптән жыю, туклыклы пунктлар, идарә өржәләре) керә.

13.2 Урамнар, юллар, мөйданнар, жәяүлеләр өчен тротуарлар, торак кварталлар, ишегаллары, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар территорияләре, шулай ук жөмөгәт һәм торак биналарның аншлаглары һәм номерлы билгеләре, юл билгеләре һәм күрсәткөчләр, тышкы мөгълүмат элементлары һәм витриналар тәүлекнең караңгы вакытында яктыртылырга тиеш.

13.3 Урамнарны, юлларны, мөйданнарны, микрорайоннар территорияләрен тышкы яктырту кичке эңгер-меңгердә табигый яктырту дәрәжәсен киметкәндә башкарыла, ө сүндерү - иртенгә эңгер-меңгердә 10 лкага кадәр күтөрелгәндә.

13.4 Торак йортларның подьездларын, аншлагларны һәм йортларның номерлы билгеләрен, шулай ук архитектура-сәнгат яктырту системаларын кертү һәм сүндерү урамнарны тышкы яктырту режимында башкарыла.

13.5 Биналарның һәм корылмаларның милекчелек формаларына карамастан, биналарның һәм корылмаларның архитектур-сәнгат яктырткычлары булуын һәм эшлөвен

проектлар нигезендә тәэмин итәргә тиеш.

13.6 Төп майданнарда, магистральләрдә һәм урамнарда, транспорт тоннельләрендә эшләмәүче яктырткычлар саны 3 %тан артмаска тиеш, жирлекнең башка территорияләрендә (район билгеләнешендәге урамнар, ишегалды территорияләре) - 5 %, жир асты кичүләрендә - көндөз дә, кичкә һәм төнгә режимнарда да 10 % тәшкил итә (яңдырылган 10 яктырткычта бер мөһим яктырткыч рәхсәт ителә).

13.7 терекөмешә булган газ разрядлы лампалар бу максатлар өчен билгеләнгән махсус биналарда саклануына һәм утильләштерү өчен махсуслаштырылган предприятиеләргә чыгарылуына тиеш.

13.8 Күрсәтелгән типтагы лампаларны чүпләкләргә, чүп эшкәртү заводларына чыгару рәхсәт ителми.

13.9 Тышкы яктырту җайланмаларының металл баганалары, кронштейннары һәм башка элементлары чиста булуына, крен, коррозия чыганакалары булмауына һәм кирәк саен милекчеләр (хужалар, кулланучылар) белән буялуына, ләкин өч елга бер тапкырдан да сирәгрәк булмауына һәм төзек хәлдә калуына тиеш.

13.10 Тышкы яктыртуның бөрдәм системасына тоташтырылган урам һәм йорт яны яктыртуын тоту һәм ремонтлау өлеге төр эшләргә башкаруга конкурс откан вәкаләтле орган яисә махсуслаштырылган оешма "Дөүләт һәм муниципаль ихтияҗларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алулар өлкәсендә контракт системасы турында" Федераль закон нигезендә муниципаль сатып алулар уздыру нәтиҗәләре буенча конкурс откан махсус оешма гәмәлгә ашыра.

13.11 Торак йортларны гәмәлгә кертү җайланмаларына тоташтырылган йорт яны яктырткычын тоту һәм ремонтлау идарәчә оешмалар тарафыннан гәмәлгә ашырыла.

13.12 Тышкы яктырту терекләре, жәмөгәть (тимер юл) транспортының контакт чөлтәрә терекләре, яклау, бүлү киртәләре, юл корылмалары һәм юллар жиһазлары элементлары буялган булуына, язмалардан һәм теләсә нинди мөгълүмати-басма продукциядән чистартылуына, төзек һәм чиста булуына тиеш.

13.13 Тышкы яктырту баганаларын, жәмөгәть (тимер юл) транспортының контакт чөлтәрә терекләрен алмаштырганда күрсәтелгән конструкцияләр демонтажлануына һәм өч тәүлек эчендә чөлтәрәләр хужалары тарафыннан чыгарылуына тиеш.

13.14 Тышкы яктыртуның сынган терекләрен чыгару юллардагы терек хужасы тарафыннан кичекмәстән, калган территорияләрдә - шундый кирәк (демонтаж) табылганнан соң бер тәүлек эчендә башкарыла.

13.15 Жәмөгәть (тимер юл) транспортының яктырту һәм контакт чөлтәрә терекләрендә урнаштырылган барлык элементларның һәм объектларның төзек һәм куркынчысыз тышкы кыяфәтә өчен өлеге терекләргә милекчәсә (хужасы) жаваплы.

13.16 Чыбыкларның өзекләре, терекләргә, изоляторларның зарарланулары булганда тышкы яктырту җайланмаларын эксплуатацияләү рәхсәт ителми.

13.17 Электр үткәргечләре өзәлү яки терекләргә зарарлануы белән бөйлә тышкы яктырту җайланмалары эшендә тәртип бозуларны, ачыкланганнан соң ук кичекмәстән юкка чыгаруына кирәк.

13.18 чыбыкларны һәм кабельләргә чөлтәргә һәм тышкы яктырту җайланмаларына рәхсәтсез тоташтыру һәм тоташтыру рәхсәт ителми.

13.19 Тышкы яктырту чаралары белән жиһазланган тышкы яктырту объектларының яисә объектларның милекчәләре (хужалары), шулай ук тышкы яктырту объектларына (чараларына) хезмәт күрсәтүчә оешмалар түбәндөгеләргә бурычлы:

13.19.1 урамнарны, юлларны, терекләргә һәм яктырту җайланмаларының сыйфатын тиешенчә яктыртуны, бозылганда яисә зарарланганда үз вакытында ремонт ясарга;

13.19.2 билгеләнгән тәртип нигезендә яктыртуны кабызуны һәм сүндерүне күзәтергә;

13.19.3 тышкы яктыртуны һәм бизәүне урнаштыру, тоту, урнаштыру һәм эксплуатацияләү кагыйдәләрен үтәргә;

13.19.4 тышкы яктырту фонарьларын үз вакытында алыштырырга.

13.20 Аерым яктырткычларның яктырту вакыты төзексезлекләр ачыкланган яки тиешлә хөбәр килгән вакыттан алып 10 тәүлектән артмаска тиеш.

13.21 Тротуарларда урнашкан жәмөгәть транспортының мачта һәм тышкы яктырту баганалары тирәсендә территорияләргә жыештырган өчен жаваплылык тротуарларны жыештыру өчен жаваплы затларга йөкләнә.

13.22 Трансформатор һәм бүлү подстанцияләренә яқын территорияләргә, автоматик режимда эшләүчә (хезмәт күрсәтүчә персоналдан башка) башка инженерлык корылмаларын жыештыру өчен жаваплылык өлеге объектлар урнашкан территорияләр хужаларына йөкләнә.

14. Кече архитектура формаларын карап тоту

14.1 Кече архитектура формаларына түбәндөгеләр керә: монументаль-декоратив бизәлеш элементлары, мобиль һәм вертикаль яшелләндерү җайланмалары, су җайланмалары, муниципаль жиһазлар, жирлек территориясендә коммуналь-көнкүреш һәм техник жиһазлар.

14.2 Кече архитектура рөвешләрен карап тоту бирелгән жир кишәрлекләргә чикләрендә, гомуми файдаланудагы территорияләрдә жир кишәрлекләргә хокукка ия булуы тарафыннан гәмәлгә ашырыла - вәкаләтле орган тарафыннан йә "Дөүләт һәм муниципаль ихтияҗларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында" Федераль закон нигезендә муниципаль сатып алулар уздыру нәтиҗәләре буенча өлеге эшләргә башкаруга конкурс откан оешма тарафыннан тәэмин ителә 05.04.2013 N 44-ФЗ.

14.3 Кече архитектура формалары хужалары бурычлы:

- 14.3.1 чиста һәм төзек хәлдә кече архитектура формаларын карап тоту;
- 14.3.2 язгы чорда кече архитектур формаларны планлы рәвештә карап чыгарга, аларны иске буядан, күгеректән, юудан, буядан чистартырга, шулай ук сынган элементларны алыштырырга;
- 14.3.3 кышкы чорда кече архитектур формаларны, шулай ук аларга кар һәм боздан якин килүләрен чистартырга;
- 14.3.4 кырлы өслек белән комлыклар корырга, комлыкларда елга кимендә бер тапкыр ком кисәкләрен алыштырырга;
- 14.3.5 балалар, спорт, хужалык майданчыклары һәм ял итү майданчыклары жайланмаларының конструктив элементларының ныклыгы, ышанычлылыгы һәм иминлеге таләпләренә туры килүен күзәтергә;
- 14.3.6 фонтаннар эшләү чорында су өслеген көндәлек чүп-чардан чистартырга.
- 14.4 Рөхсәт ителми:
- 14.4.1 кече архитектур формаларны билгеләү буенча кулланмау (балалар уен майданчыкларында өлкәннәрнең ял итүе, спорт майданчыкларында эчке киём һ.б.);
- 14.4.2 теләсә нинди мөгълүмати-басма продукцияне кече архитектура формаларында әлеп куярга һәм ябыштырырга;
- 14.4.3 кече архитектур формаларны һәм аларның конструктив элементларын бозарга һәм жәрәхәтләргә.

15. Стационар булмаган объектларны карап тоту

- 15.1 Стационар булмаган объектларны урнаштыру мондый объектларны муниципаль хокукый актта билгеләнгән төрлө урнаштыру схемасы нигезендә гамәлгә ашырыла.
- 15.2 Жир кишәрлеген арендау шартнамәсе срогы тәмамлангач, стационар булмаган объект арендатор тарафыннан демонтацияләнгән, ә жир кишәрлеге - азат ителгән һәм башлангыч халәتكә китерелгән булырга тиеш.
- 15.3 Стационар булмаган объектларның милекчеләре булган юридик һәм физик затлар бурычлы:
  - 15.3.1 аларны ремонтларга һәм буярга. Ремонт проект документациясендә билгеләнгән тышкы кыяфәтне һәм төс чишелешен саклап калуны исәпкә алып башкарылырга тиеш;
  - 15.3.2 янәшәсендәге территориядә яшел утыртмаларның, газларның, бордюр ташының, кече архитектура формаларының (алар булса) сакланышын күзәтергә, өлеге Кагыйдәләрдә билгеләнгән таләпләр нигезендә күрсәтелгән территорияне карап торырга;
  - 15.3.3 стационар булмаган объектлар янындагы урналарны билгеләргә, чүп-чардан көн давамында чистартырга, ләкин тәүлеккә кимендә бер тапкыр, урналарны елына бер тапкырдан да ким булмаган күләмдә буярга.
- 15.4 Рөхсәт ителми:
  - 15.4.1 проектта каралмаган янкорманың, козырекларның, лапасларның һәм башка конструкцияләренең стационар булмаган объектларына төзәргә;
  - 15.4.2 стационар булмаган объектларга якин сәүдә-суыткыч жиһазлары куярга;
  - 15.4.3 стационар булмаган объектларда һәм аларның түбәләрендә тара, товарлар, детальләр, көнкүреш һәм житештерү характерындагы башка предметларны берләштерергә, шулай ук стационар булмаган объектларны склад максатларына яраклаштырырга;
  - 15.4.4 стационар булмаган объектлар арасында жиһазлар, калдыклар белән янгынга каршы өзеклекләр йөкләргә;
  - 15.4.5 стационар булмаган объектларны, биналар арканнарында, газларда, майданчыкларда (балалар ялы, спорт, транспорт тукталышларында), сууткөргеч һәм канализация чөлтөрләренә саклау зонасында, торбауткөргечләрдә, шулай ук вентиляция шахталарына кадәр - 25 метрдан кимрәк, торак биналар төрәзәләренә кадәр, сәүдә предприятиеләре витриналарында - 20 метрдан кимрәк, агач көүсәләрендә - 3 метрдан да кимрәк урнаштырырга.
- 16. Төзәлеш эшләрен башкару урыныннан тоту
- 16.1 Төзәлеш майданчыкларын һәм аларга якин территорияләренә карап тоту, ремонт, төзәлеш һәм башка төр эшләр тәмамланганнан соң төзәкләндерү эшләрен яңарту йорт салучыга йөкләнә.
- 16.2 Эшләнмәгән төзәлеш объектларын һәм аңа якин территорияләренә карап тоту, өлеге Кагыйдәләр таләпләрен үтәп, төзүчегә йөкләнә.
- 16.3 Эш алып барылмаган төзәлеш объектларын төзәлеш чөлтөрләре белән ябылган булырга тиеш.
- 16.4 Эшләр башланганчы, шулай ук төзәлеш, ремонт һәм башка төр эшләренә житештерү чорында:
  - 16.4.1 жирлек башкарма комитетының хокукый актлары таләпләре нигезендә төзәлеш майданы территориясенә бөтен периметры буенча типовой киртә билгеләргә;
  - 16.4.2 төзәлеш майданчыгы киртәсенә гомуми тотрыктылыгын, ныклыгын, ышанычлылыгын, эксплуатация куркынычсызлыгын тәэмин итәргә;
  - 16.4.3 төзәлеш майданчыгы коймаларының техник төрышын, аның чисталыгын, пычрактан, кардан, наледидан, мөгълүмати-басма продукциядән һәм граффитидан вакытында чистартуын күзәтергә;
  - 16.4.4 төзәлеш майданы территориясенә кергәндә төзәлеш объектының гамәлдәге төзәлеш нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә жавап бирә торган мөгълүмат тактасын урнаштырырга һәм аны тиешле хәлдә тотарга;
  - 16.4.5 жөяүлеләр өчен вакытлы тротуарлар төзүне тәэмин итәргә;
  - 16.4.6 төзәлеш майданчыгы периметры буйлап тышкы яктыртуны тәэмин итәргә;

10.4.7 юлларның (кулларның) алгы өлешенә пычрак һәм чүп-чар чыгарылмыи торган юлларда транспорт чаралары төгөрмөчләрнен чистарту яки юу пунктларын төзелеш мөйданчыгына, йорт эчендөгө машина юлларын һәм транспорт чаралары юлларын төзекләндөргөн под'ездлар булдырырга;

16.4.8 юллар һәм юлларның сакланышын тәэмин итө торган төзелеш мөйданчыгына керү юлларында йөк автотранспортының (10 тоннадан артык) ябык циклы хәрөкөтө маршруттын килештерергө;

16.4.9 төзелеш мөйданчыгы территориясендө каты көнкүрөш, эрө габаритлы һәм төзелеш калдыкларын жыю өчен контейнерлар һәм (яисө) бункерлар булдыруны тәэмин итөргө;

16.4.10 төзелеш мөйданы территориясеннөн билгелөнгөн төртиптө каты көнкүрөш, эрө габаритлы һәм төзелеш калдыкларын чыгаруны оештыруны тәэмин итөргө;

16.4.11 төзелеш мөйданчыгы территориясеннөн жыештырылган һәм калдыклар булмаган кар эретү станцияләренө яисө билгелөнгөн төртиптө килештерелгөн махсус билгелөнгөн урыннарға кар чыгаруны тәэмин итөргө;

16.4.12 төзелеш мөйданчыгы янындагы территорияне, аңа якын килү юлларын һәм тротуарларын пычрактан, чүп-чардан, кардан, боздан көндөлек жыештыруны тәэмин итөргө (ел (кыш, жөй).

16.4.13 эшлөрне башкарганда гамөлдөгө жир асты инженерлык коммуникацияләрен, тышкы яктырту чөлтөрлөрөн, яшел утыртмаларны һәм кече архитектура формаларын саклауны тәэмин итөргө.

16.5 Төзелеш һәм (яисө) ремонт эшлөрө алып баруның барлык чоры дөвамьнда өлегө Кагыйдөлөрнөң 17.4 пунктында күрсөтелгөн талөплөрнө үтөргө, шулай ук эш башкарганда жимерелгөн һәм жимерелгөн юл өслөклөрөн, яшел утыртмаларны, газоннарны, тротуарларны, откосларны, кече архитектура формаларын торгызырга кирөк.

16.6 Төзелеш материаллары, жиһазлар, автотранспорт һәм күчмө механизмнар, ярдөмчө бөлмөлөр, эшчө һәм хөзмөткөрлөрнө вакытлыча тоту өчен көнкүрөш вагоннары, төзелеш калдыкларын вакытлыча саклау һәм туплау өчен урыннар төзелешнө оештыру проекты нигезендө төзелеш мөйданчыклары чиклөрөндө урнаштырыла.

16.7 Рөхсөт ителми:

16.7.1 гражданның шөхси һәм ижтимагыи иминлеген тәэмин итүгө бөйлө коткару, авария-торгызу һәм башка кичектергесез эшлөрдөн тыш, 23 сөг. 00 сөгатытөн 7 сөг. 00 сөгатытөкө кадөр тынлыкны бозуга китерүчө төзелеш, ремонт, төяү-бушату һәм башка эшлөр зоналары тирөсендө оештыру һәм үткөрү;

16.7.2 жирлек Башкарма комитетының рөхсөтеннөн (күрсөтмөлөрөннөн) башка юлларның һәм тротуарларның юл өлешенө тараюын яисө ябылуын башкарырга;

16.7.3 чүп-чарны яндырырга һәм төзелеш производствосы калдыкларын утильлөштөрергө.

16.7.4 грунт, чүп-чар, төзелеш материаллары, жиңел тару, агачларны брезент бөлөн капланмыйча яки юлларны пычратмыйча гына кискөн, шулай ук төзелеш катнашмаларын һәм эремөлөрөн (шул исәптөн цемент-ком эремөсен, известь, бетон катнашмаларын) юлларға, тротуарға, юл кырыена яки юл кырыена якын газ полосасын салу мөмкинлеген юкка чыгармый торган чаралар күрмичө генө күчөрөп йөрткөн.

17. Күмү урыннарын карап тоту

17.1 Этник, санитар һәм экологик талөплөр нигезендө жирлөү урыннарын тоту федераль законнар талөплөрө һәм муниципаль хокукый актта билгелөнгөн жирлөү урыннарын тоту кагыйдөлөрө нигезендө гамөлгө ашырыла.

17.2 Мөөт жирлөү урыннарын санитар карап тотуны вөкалөттө орган йө "Дөүлөт һәм муниципаль ихтияжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшлөр, хөзмөт күрсөтүлөрнө сатып алу өлкөсендө контракт системасы турында" Федераль закон нигезендө муниципаль сатып алуларны уздыру нөтижөлөрө буенча өлегө төр эшлөрнө үткөрүгө конкурс откан махсуслаштырылган оешма башкара.

17.3 Күмү урыны эчтөлөгөнө талөплөр:

17.3.1 зиратларда жөмөгаты бөдрөфлөрө чиста һәм төзөк хөлдө булырга тиеш. Ижтимагыи бөдрөфлөр территориялөрөндө урыннар чистартылырга тиеш;

17.3.2 зират территориясендө чүп-чар һәм чүп савытлары чистартылырга тиеш. Калдыклар тупланган саен 3 көнгө бер тапкырдан да ким булмаган күлөмдө чыгарылырга тиеш;

17.3.3 ауган һәм авария хөлендө агач утыртмалары булу рөхсөт ителми. Авария агач утыртмалары ачыкланганнан соң бер төүлөк эчөндө жимерелергө тиеш;

17.3.4 шөхөсө ачыкланмаган каберлөр яки үлгөннөрнөң каберлөрө пычрактан һәм чүп-чардан чистартылырга, калкулык һәм каберлек бөлөн жиһазланырга тиеш. Үлөннөң биеклегө күмү участогы чиклөрөндө 15 см дан артмаска тиеш. Кырык агач-куак үсөнтөлөрө булу күмү участогы мөйданының 10%тан артыграгына рөхсөт ителө.

17.4 Кышкы чорда жирлөү урыннарын тоту үзөнчөлөклөрө:

17.4.1 зиратларның үзөк юллары, керү юллары, тротуарлар киңөйтөлөргө һәм кардан чистартылырга тиеш. Боз катламнарыннан башка тигез кар накаты булу рөхсөт ителө;

17.4.2 үзөк юллар, керү юллары, тротуарлар бозлавикка каршы материаллар бөлөн эшкөртөлөргө тиеш. Юлларның һәм тротуарларның юл өлөшен эшкөртү кар явудан соң ук башланырга тиеш;

17.4.3 берөнчө чиратта кар чыгарырга, боз кыярга һәм үзөк һәм керү юлларыннан кар-боз берөмлөклөрөн алып ташларға;

17.4.4 жөяүлөлөр зонасында бозга каршы материаллар кулланы, юллардан чистартылган

кар һәм оозны каберләргә, газоннарға, куаклыктарга салу рәхсәт ителми.

17.5 Жәйге чорда жирләу урыннарын тоту үзенчәлектәре:

17.5.1 үзәк юллар, килү юллары, тротуарлар, каберләр арасындагы юллар һәм гомуми файдаланудагы жирләрдәге башка территорияләр төрле пычранулардан чистартылырга тиеш;

17.5.2 яшел утыртмаларны санитар кисеп алу, чүп үләннәрен кисү чаралары ел саен үткөрелергә тиеш.

17.6 Күмү урынына, кабер өстенә кую корылмасына (төреләр, һөйкәлләр, плиталар, склеплар һ.б.) тәрбия биру, чөчәкләр һәм декоратив куаклар утырту, колумбаридә куышны карау ир белән хатын (ой), туганнары, үлгән кешенең законлы вәкиле яки башка зат тарафыннан санитария таләпләрен мөжбүри үтәгән килеш башкарыла.

18. Автотранспорт чараларын озак һәм кыска сроклы саклау стоянкаларын карап тоту

18.1 Автотранспорт чараларын (алга таба - туктап торы) һәм аларга якын территорияләргә озак һәм кыска сроклы саклау урыннарын карап тоту гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре, шулай ук өлгә Кагыйдәлә нигезендә стоянкалар урнаштыру өчен бирелгән жир кишәрлегенә (алга таба - хужасы) хокук иясе тарафыннан гамәлгә ашырыла.

18.2 Хужалар бурычлы:

18.2.1 территорияләргә бөтен периметры буйлап механик йогынтыларга һәм тышкы мохит йогынтысына чыдам булырлык киртә куеп торы урынын билгеләргә;

18.2.2 стоянкаларның техник торышын, аларның чисталыгын, вакытында пычрактан, кардан, наледидан, мөгълүмати-басма продукциядән чисталыгын күзәтергә;

18.2.3 стоянкалар янындагы территорияләрдә һәм территорияләрдә материалларны, комплектланган транспортны, төрле конструкцияләргә бөрләштереп саклауга юл куймаска;

18.2.4 дежур персонал өчен биналар кую (гомуми мөйданы 10,0 кв.м дан артмаган персонал кизү торы өчен некапиталь объектлар стоянкалары территорияләрендә жиңеләйтелгән тип конструкцияләргә ясалган, алга таба тышкы диварларны заманча бизәклә бизәкләр белән нейтраль төстәге гамма материаллары белән урнаштыру рәхсәт ителә);

18.2.5 стоянкалар территорияләргә гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәлә таләпләренә туры килә торган яктылык тигез бүленешен тәэмин итә торган тышкы яктырту белән тәэмин итәргә;

18.2.6 проектта каралмаган башка капитал һәм вакытлы биналар, корылмалар, сөүдә павильоннары, киосклар, лапаслар тәзу тукталышлары территорияләрендә юл куймаска;

18.2.7 машина кую урыннары территорияләрендә ягулык-майлау материаллары агып торган автомобильләр юны һәм автомобиль кую урыннарын булдырмаска;

18.2.8 санитария һәм янгынга каршы кагыйдәләргә үтәгән стоянкалар территорияләргә карап тоту;

18.2.9 даими рөвештә тирә-юньдәге территорияләргә санитар эшкөртүне һәм чистартуны башкарырга, калдыклар жыю өчен контейнерлар (урналар) билгеләргә, каты көнкүреш калдыкларын, карны даими рөвештә чыгаруны тәэмин итәргә;

18.2.10 автомобиль стоянкасының урнашу урынын һәм хезмәт күрсәтүләргә, билгеләргә, шулай ук гамәлдәге дәүләт стандартлары таләпләренә туры килә торган билгене белдәргә торган махсус каты өслекле стоянкага килү юлларын оештырырга;

18.2.11 инвалидлар I, II төркем инвалидлар белән идарә ителә торган транспорт чараларын бушлай парковкага өчен инвалидларның стоянкалар территориясенә тоткарлыксыз керүен тәэмин итәргә һәм кимендә 10 % урын (кимендә бер урын) бүлөп бирергә, шулай ук III төркем инвалидлар тарафыннан Россия Федерациясә Хөкүмәтә билгеләгән төрлүт күрсәтелергә һәм мондый инвалидларны һәм (яисә) инвалид балаларны ташучы транспорт чаралары күрсәтелергә тиеш. Инвалидлар махсус автотранспорт чараларын кую урыннарыннан «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 октябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясы нигезендә бушлай файдаланалар.

19. Жирлек территориясен бөйрәм белән бизәу

19.1 Жирлек территориясен бөйрәм белән бизәу дәүләт һәм милли бөйрәмнәр, истәлекле вакыйгаларга бөйле чаралар уздыру чорында башкарыла.

19.2 Бөйрәм бизәлешенә дәүләт һәм муниципаль флаглар, лозунглар, гирлянд, панно вывескасы, декоратив элементлар һәм композицияләр, стендлар, трибуналар, эстрада урнаштыру, шулай ук бөйрәм иллюминациясә жайланмасы керә.

19.3 Бөйрәм бизәлешә элементларын өзәрлөгәндә һәм урнаштырганда юл хәрәкәтен жайга салуның техник чараларын төшереп калдыру, зыян күрү һәм начарайту рәхсәт ителми.

20.4 мөдәни мирас объектларында, шулай ук аларның территорияләрендә һәм мөдәни мирас объектларын саклау зоналарында бөйрәм һәм тематик бизәлешә монтажы мөдәни мирас объектларында һәм гамәлдәге законнар нигезендә килештерелергә тиеш.

20.5 Объектларның бөйрәм һәм тематик бизәлешенә өзәрлөгә бөйрәм көненә кадәр 5 көн кала, Яңа елга - 20 декабрьдә билгеләнә.

20.6. «Россия Федерациясә Дәүләт флагы, №1-ФКЗ» 2000 елның 25 декабрәндәге 1-ФКЗ номерлы Федераль конституция законы, «Татарстан Республикасы дәүләт символлары турында» 1999 елның 14 июлендәге 2284 номерлы Татарстан Республикасы Законы, муниципаль хокукый актлар белән каралган төрлүт Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләргә флагынан, Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләргә флагларыннан файдалану гамәлгә ашырыла.

20.7. Хәтер һәм кайгы көнендә 22 июньдә Россия Федерациясә Президентының 1996 елның 8 июнендәге 857 номерлы «Хәтер һәм кайгы көне турында» Указы нигезендә Россия

Федерациясенә дәүләт флаглары жиһирелә.

20.8. «Яңа Кишет авыл җирлегә» муниципаль берәмлегенә җирле үзидарә органнары бәйрәмчә һәм тематик рәсмиләштерелергә тиешле объектларның хокук ияләренә Россия Федерациясә Дәүләт флагын элү тәртибе турында мәғълүмат бирүне тәмин итә.

20.9. «Яңа Кишет авыл җирлегә» муниципаль берәмлегенә җирле үзидарә органнары, тиешле предприятиеләр һәм оешмалар җитәкчеләре белән берлектә, предприятие һәм оешмаларның витриналарын һәм фасадларын бәйрәм һәм тематик бизәү урыннарын һәм күләмнәрән билгелиләр.

20.10. Бәйрәм һәм тантаналы чаралар уздыру чорына «Яңа Салское сельское поеление» муниципаль берәмлегенә җирле үзидарә органнарына җаваплы вазыйфаи зат муниципаль берәмлек башкарма-күрсәтмә органының җөмөгәтә тәртибен саклау чараларын оештыручыларның эшчәнлеген төгөл координацияләүне, чараларда катнашучыларның һәм тамашачыларның иминлеген тәмин итә торган, техник куркынычсызлык һәм янғынга каршы куркынычсызлык кагыйдәләрен үтәүне билгели торган хокукый актлар чыгарырга тәкдим ителә.

Кирәкле очракларда иң зур массакүләм чараларны өзәрләгәндә һәм уздырганда тиешле учреждениеләренә һәм хезмәтләренә эшчәнлеген контрольдә тоту һәм координацияләү өчен оештыру комитеты төзелергә мөмкин, массакүләм чаралар үткөрүнең һәм конкрет планнары эшләнә.

20.11. «Яңа Кишет авыл җирлегә» муниципаль берәмлегенә бәйрәм һәм тантаналы чаралар чорына «Яңа Кишет авыл җирлегә» җирле үзидарә органнарына фестивальләр, смотрлар, конкурслар, күргәзмәләр, концертлар, массакүләм театральләштерелгән бәйрәмнәр, тамашалар, спорт ярышлары, ярминкәләр, халык күңел ачулары, йолалар, ритуаллар, шулай ук җирле гореф-гадәтләр һәм традицияләр нигезендә иҗат, танып-белү һәм ял итүнең башка төрләрен башкаруны планлаштырырга тәкдим ителә.

20.12. Массакүләм чаралар күрсәтелгән срокларда һәм шарт куелган урыннарда программасы нигезендә үткөрелә.

20. Җирлек территориясен җыештыру һәм карап тотуга гомуми таләпләр

20.1 Җирлек территориясен җыештыру һәм карап тоту түбәндәгеләр гәмәлгә ашырыла:

20.1.1 җәйге чорда - 15 апрельдән 14 октябрьгә кадәр;

20.1.2 кышкы чорда - 15 октябрьдән 14 апрельгә кадәр.

20.2 Күрсәтелгән сроклар, һава шартларына карап, җирлекнең башкарма комитеты тарафыннан төзәтелә ала.

20.3 Җирлек территориясен җыю түбәндәгеләрне үткөрү юлы белән башкарыла:

20.3.1 җирлек территориясен карап тоту, җыештыру буенча системалы эшләр;

20.3.2 җирлек башкарма комитетының хокукый актлары нигезендә бердәй массакүләм чаралар (өмәләр) үткөрелә.

20.4 Җәйге чорда җирлек территориясен җыештыру юу, су сибү, себерү һәм җирлек территориясен карап тоту буенча башка эшләр башкару юлы белән җирлек территориясенә пычрануын һәм тузанлануын киметү максатында башкарыла һәм түбәндәгеләрне үз эченә ала:

20.4.1 ясалма өслекле территорияләрне себерү (коры көнне - су сибү), урам-юл чөлтәре объектларында һәм яңгыр канализациясә белән җиһазландырылган башка территорияләрдә тузаннан һәм пычрактан юу (су сиптерү юлы белән 23.00 дән 7.00 гә кадәр җитештерелә). Ясалма өслекле юл өслекләрен, мөйданнарын, тротуарларын һәм башка территорияләрне юу бөтен киңлегә буйлап башкарыла;

20.4.2 яңгырлы канализация рәшәткәләрен чистарту;

20.4.3 бөтен территориядән чүп-чар җыю;

20.4.4 ел саен, 1 июньгә кадәр, кече архитектура формаларын, бакча һәм урам җиһазларын, урналарын, спорт һәм балалар мөйданчыкларын, коймаларны, бордюрларны буяу;

20.4.5 үләннең вакыт-вакыт юкка чыгуы (үләннең биюклегә 15 см дан артык булганда) һәм чаптырылган үләнне тәүлек дөвәмында җыештыру;

20.4.6 Яфрак коелу чорында - тәүлегенә бер тапкыр коелган яфракны җыю һәм алып чыгу;

20.4.7 территорияләрне җыештыру, шул исәптән автотранспортны куу урыннарын

20.4.8 Локларны юудан соң чүп-чардан арындыру.

20.5 Җыелган чүп-чар, катнашма, яфрак, чабылган үлән, ботаклар билгеләнгән таләпләр нигезендә чыгарылырга тиеш.

20.6.Территорияләрне җыештыру өчен җаваплы оешмалар яфрак коелу чорында урамнар һәм юллар буйлап газлардан коелган яфракларны җыю һәм чыгару эшләрен башкаралар.

20.7. Яфракларны, жылылык яратучы үсемлекләрне жылыту очракларыннан тыш, агач һәм куакларның комлевой өлешенә җыю тыела.

20.7.1 Кышкы чорда гомуми файдаланудагы территорияне җыештыру түбәндәгеләрне үз эченә ала:

20.7.2 юл өсләрен һәм тротуарларны кардан, кар һәм чүп-чардан чистарту;

20.7.3 бозлавык барлыкка килгәндә - җәяүлеләр өчен ком сибелгән урыннар, баскычлар, юл өслекләрен бозлавыкка каршы материал белән эшкәрткәндә;

20.7.4 язгы чорда - кар эрү һәм кар суларын агызып чыгаруны оештыру.

20.8 «Яңа Кишет авыл җирлегә» муниципаль берәмлегендә урнашкан хужалык субъектларына өлеге хужалык субъектлары куллана торган территорияләрне кар һәм боздан вакытында чистарту җаваплылыгы йөкләнә;

20.9 Җирлек территориясендә башкарыла торган урып-җыю эшләре технологиясә һәм режимнары һава шартларына бәйсез рәвештә транспорт чараларының һәм җәяүлеләрнең

каршылыксыз хәрәкәттен тәэмин итәргә тиеш.

20.10 Жәяүлеләр өчен тротуарларны, жир өсте кичүләрөн, кышкы чорда баскычларны жыештыру үзенчәлекләре:

20.10.1 Жәяүле тротуарлар, жир өсте кичүләре, баскычлар күрсәтелгән корылмаларның жәяүле өлешенәң бөтен киңлеге буйлап кардан чистартылырга тиеш. Чистарту вакыты кар яуганнан соң тугыз сәгатътән артмаска тиеш;

20.10.2 интенсив кар яву чорында (төүлеккә 10-15 см яңа яуган кар) жәяүлеләр өчен тротуарлар, баскычлар бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртелергә һәм чистартылырга тиеш;

20.10.3 бозлавык бозлавыкка каршы материаллар барлыкка килгәндә, беренче чиратта баскычлар эшкәртелә, аннары тротуарлар (бозлавыкка каршы материалларны эшкәртү вакыты тайгаклык табылганнан соң дүрт сәгатътән артмаска тиеш);

20.10.4 калдыклар һәм химик реагентлар белән пычранмаган көпшәк карны газонга яисә шушы максатлар өчен алдан билгеләнгән урыннарда, яшел үсентеләрне саклау һәм кар суларын агызып китүне тәэмин итү шарты белән, жыю рөхсәт ителә.

20.11 Жирлек территориясендә рөхсәт ителми:

20.11.1 урамнарда, мөйданнарда, яшел утыртмалары булган участокларда, скверларда, паркларда, газоннарда, пляжларда һәм гомуми файдаланудагы башка территорияләрдә өзөргә;

20.11.2 гамәлдәге законнар нигезендә бирелгән гомуми файдаланудагы территорияләрдә мемориаль намогия корылмаларын (истәлекле корылмаларны, коймаларны) билгелергә;

20.11.3 бу максатларда каралмаган урыннарда, шул исәптән жәмәгать транспорты муниципаль маршрутларының соңгы пунктларында, юу, салонны чистарту һәм транспорт чараларына техник хезмәт күрсәтү;

20.11.4 биналарны һәм корылмаларны төзекләндерү элементларын, һөйкәлләрне, мемориаль такталарны, агачларны, куакларны, кече архитектура формаларын һәм гомуми файдалану территорияләрендә төзекләндерүнең башка элементларын ватарга һәм жишерергә, шулай ук аларны үзбәлдәкә үзгәртеп корырга, үзгәртеп корырга һәм үзгәртеп корырга;

20.11.5 язулар, рөсемнәр төшерергә, мөгълүмати-басма продукцияне ябыштырырга һәм ябыштырырга, жәмәгать транспорты, стеналар, баганалар, коймалар һәм бу максатларда каралмаган башка объектлар тукталышларында граффити төшерергә;

20.11.6 бирелгән жир кишәрлекләренәң чикләреннән һәм (яисә) коймаларыннан читтә күчәмлә мөлкәтне берләштерергә һәм сакларга;

20.11.7 тротуарларда, газларда, юлларда тару, сәнегать товарлары һәм башка сәүдә предметлары урнаштырырга һәм урнаштырырга.

20.11.8 ачыкланмаган урыннарда кар ееп кую;

20.11.9 тимер-бетон блоклар, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, корылмалар һәм башка җайланмалар ярдәмендә квартал эчендәге машина юлларын һәм тротуарларны үз бәлдәге белән ябарга.

20.12 Жирлек территориясендә чүп-чар (чүп-чар, кар, грунт һ.б.) ташланган очракта, мондый хокук бозуларга юл куйган затлар ачыкланган хокук бозуларны 10 көннән дө артмаган вакытта бөтерү буенча чаралар күрә.

20.13 рөхсәтсез урыннарда калдыклар урнаштырган затлар бу территорияне жыештыру һәм чистартуны үз исәбенә башкарырга, ө кирәк булганда - жир кишәрлеген рекультивацияләүне үз исәбенә башкарырга тиеш.

20.14 Сайланмаган урында калдыкларны урнаштырган зат 20 төүлек эчендә ачыкланмаган очракта, калдыкларны алып ташлау һәм рөхсәтсез чүпләкләр территорияләрен рекультивацияләү өлегә территорияне жыештыру өчен җаваплы оешмалар (яисә, өлегә төр хезмәт күрсәтүләрен шартнамәдә каралган булса, калдыкларны чыгаруны гамәлгә ашыручы махсуслаштырылган оешма) тарафыннан башкарыла.

20.15 Билгеләнгән төртиптә бирелмәгән һәм муниципаль миләктәге жир кишәрлекләрендә (территорияләрдә) стихияле барлыкка килә торган чүпләкләрне бөтерү вәкаләтле орган тарафыннан тәэмин ителә.

20.16 Предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар, шулай ук индивидуаль торак йортларның хужалары һәм кулланучылары гомуми файдаланудагы территорияләрен пычратуга юл куймаска тиеш. Үләннең вакытлы булуы (үләннең биекләге 15 см дан артык булганда) һәм чаптырылган үләнне төүлек дөвамында жыештыру;

21. Жирле өһәмияттәге автомобиль юлларын жыештыру

21.1 Жирле өһәмияттәге автомобиль юлларын (алга таба - юллар) жыештыру юлларны, тротуарларны, парковкаларны (парковка кесәләрен), жәмәгать транспортын, пычрактаң, чүп-чардан, кардан һәм боздан ясалма юл корылмаларын даими чистарту буенча чаралар комплексын үз эченә ала.

21.2 Язгы-жөйге чорда юлларны жыештыру юуны, сибүне, тузан тузанын бөтерү, себерүне үз эченә ала һ.б.

21.3 Көзге-кышкы чорда юлларны жыештыру чүп-чар, кар һәм боз чыгаруны, пычракны, бозга каршы материаллар (чуар катнашмадан, ком, ком, техник тоз, мөрмөр һәм гранит валчыкларыннан тыш) жыюны һәм чыгаруны, тротуарларны коры ком сибүне күздә тота.

21.4 Йөк юлларының, орлык һәм резерв полосаларының, юл, машина юлларының лотка зоналарының ыргылуы көндөз 8.00 дөн 21.00 сәгатъкә кадәр, ө магистральләр һәм транспорт хәрәкәтенәң интенсив хәрәкәте булган урамнарны төнлә 23.00 сәгатътән 7.00 сәгатъкә кадәр төнлә

- юлаштырыла.
- 21.5 Йөрү өлөшөнөң бөтөн киңлеге, мөйданнар, магистральлөр, урамнар һәм юл йөрү юллары, ясалма юл корылмалары юылуы төнлө (23.00 дөн 7.00 ге кадәр) һәм көндөзгө (7.00 дөн 23.00 ге кадәр) вақытта башкарыла.
- 21.6 Юл читендө юылганда, су агымын тротуарларга смета һәм чүп-чар агызу, газоннар төшөрү, жәмөгәть транспортын көтү тукталышы, биналарның фасадына яқын урнашу, сөүдө объектлары һ.б. алу рөхсәт ителми.
- 21.7 Эссе көннөрдө (һава температурасы 25 °С дан югары булганда) юлның өлөшөнө су сибу 12.00 дөн 16.00 сәгәткө кадәр интервал белән башкарыла.
- 21.8 Юл буенда урнашкан урналарны чистарту көнөнө кимендө бер тапкыр башкарыла, тукталыш мөйданчыкларында - көнгө ике тапкыр.
- 21.9 Жәмөгәть транспортының артта калу-сүтү ахыргы мөйданчыклары калдыклар жыю өчен биотуалет һәм контейнерлар белән жиһазландырыла.
- 21.10 Жөйгө чорда мөйданчыклар катнашма, пычрак һәм тузаннан чистартыла, кышкы чорда кар чистартыла һәм чыгарыла, бозлавык вақытында бозлавыкка каршы материаллар эшкөртөлө.
- 21.11 Жәмөгәть транспортының көтү павильоннары буялмаган, буялган һәм юылган, санкцияләnmөгөн мөгълүмати-басма продукциядөн, граффитидан чистартылган булырга тиеш.
- 21.12 Жәмөгәть транспортын көтү павильоннарын жыю - жөйгө чорда айга кимендө сигез тапкыр, кышкы чорда - кирөк булган саен башкарылырга тиеш.
- 21.13 Аерым элементлар буенча юлларны жөйгө жыештыруга талөплөр:
- 21.13.1 Юл өлөшө төрлө пычранулардан тулысынча чистартылырга һәм бөтөн киңлеге буенча юылырга тиеш. Жөйлөштыру сызыклары белән билгелөнгөн көзгө, резерв полосалар комнан һәм вак чүп-чардан даими чистартылырга тиеш;
- 21.13.2 ике метрлы лотк зоналарында грунт-комлы нанослар һәм пычранулар булырга тиеш түгөл. Махсуслөштырылган машиналарның эш циклары арасында барлыкка килергө мөмкин комлы кисөкчөлөр һәм төрлө вак чүп-чар белән пычранулар рөхсөт ителө;
- 21.13.3 тротуарлар һәм аларда урнашкан жәмөгәть транспортының көтү тукталышлары грунт-комлы нанослардан, төрлө чүп-чардан һәм юылудан тулысынча чистартылырга тиеш. Жөйлөштыру циклары арасында барлыкка килергө мөмкин булган вак ком һәм вак чүп-чар белән пычранулар рөхсөт ителө;
- 21.13.4 Юл кырыйлары эрө габаритлы калдыклардан һәм башка чүп-чардан чистартылырга тиеш;
- 21.13.5 Бүленү полосалары бөтөн өслөктө ком, пычрак һәм вак чүп-чардан даими чистартылырга тиеш. Шудырма стеналар, металл киртөлөр, юл билгөлөрө һәм күрсөткөчлөр елына кимендө ике тапкыр юылырга тиеш.
- 21.13.6 газоннар рөвөшөндө эшлөнгөн аергыч полосалар чүп-чардан чистартылырга тиеш, үлөн капламының биеклегө 10 - 15 см дан артмаска тиеш;
- 21.13.7 юлларның бүленгөн полосасында үлөн капламының биеклегө 10 - 15 см дан артмаска тиеш.
- 21.14 Юлларны кышкы жыештыруга талөплөр:
- 21.14.1 юлларны кышкы чорда жыю түбөндөгөлөрнө үз эченө ала:
- 21.14.1.1 кардан һәм юл йөрү өлөшөн чистарту, жәмөгәть транспортын көтү тукталышлары, себерү, карны өөмгө күчөрү һәм кар чыгару;
- 21.14.1.2 юлларны, тротуарларны эшкөртү, кар яву башланган һәм бозлавык барлыкка килгөн вақыттан алып жәмөгәть транспортының бозлавыкка каршы материаллар белән көтүөн туктату;
- 21.14.2 юлларның, тротуарларның, парковкаларның (парковка кесөлөрөнөң) юл өлөшөндөгө кар жыештыру, жәмөгәть транспортын көтү тукталышлары кар капламы билгелөнгөн вақыттан алып даими рөвөштө башкарылырга тиеш;
- 21.14.3 кар яву вақытында тротуарларда урнашкан жәмөгәть транспортының көтү тукталышларын жыештыру төүлегөнө ике тапкыр башкарылырга тиеш. Жәмөгәть транспортын, юл чатларын, жөяүлөлөр өчен кичүлөрнө көтү тукталышларыннан кар төүлөк дөвамында чыгарылырга тиеш;
- 21.14.4 юлларның юл өлөшөн механикалаштырылган ысул белән (урып-жыю техникасы комплекслары) жыештырганга һәм кар өөмнөрө барлыкка килгөндө жөяүлөлөр өчен чыгу урыннарында, парковкалар (парковка кесөлөрө) алдында, жәмөгәть транспортын көтү тукталышлары, машина узу юллары белән аеру зарур;
- 21.14.5 Юлларның һәм аларга яқын тротуарларның юл өлөшөннөн чистартылган кар киң урамнарда, мөйданнарда һәм аерым полосаларга проспектларда, юл кырыйлары булган юлларда, калган урамнарда - юлның алгы өлөшөнө (юлның бер яисө ике яктан киңлегөнө бөйлө рөвөштө) хөрөкөт итө һәм валларга формалаша.
- 21.14.6 чатларда, жәмөгәть транспортының көтү тукталышларында, жөяүлөлөр өчен чыгу юлларында, яңгыр сулары коелары урнашкан урыннарда кар өөмнөрө чистартыла: юл чатында - юл чатында, жәмөгәть транспортын көтү тукталышларында - утырту мөйданчыгының озынлыгына, жөяүлөлөр өчен кичү юлларында - күчөш киңлегөнө, лөкин кимендө 5 метрга, яңгыр сулары агып торган коеларда - кимендө 1,5 метрга.
- 21.14.7 кар өөнөң киңлегө 2 м дан артмаска тиеш;
- 21.14.8 кар чыгару беренчө чиратта күперлөрдөн һәм юлүткөргөчлөрдөн, жәмөгәть транспортының маршрут хөрөкөтө булган тар урамнардан, пассажир транспорты

укугалышларынан һәм жөүлөлөр һәм транспорт чаралары туплану мөмкинлеге булган башка урыннардан башкарыла;

21.14.9 кар яуган вакытта юлларның машина йөри торган өлешендәге кар кар кар эретү станцияләренә яисә билгеленгән тәртиптә килештерелгән махсус билгеленгән урыннарга, ул төмамланган вакыттан алып алты сәгатътән дә соңга калмыйча чыгарылырга тиеш.

21.14.10 юлларны жыештырганда, тышкы яктырту баганаларын, тәртиплө калканнарны, идарә итү һәм башка корылмалар, агачлар, куаклар шкафларын саклауны, шулай ук юл читендә карны механикалаштырып жыештырганда яшел утыртмаларның сакланышын тәэмин итәргә кирәк.

21.15 Кар эрү станцияләре йә махсус билгеленгән урыннар подъездлы юллар, яктырту, көнкүреш биналары һәм киртөлөр белән жиһазландырыла;

21.16 юлларны жыештырганда тышкы яктырту терекләрен, янган калканнарны, идарә итү һәм башка корылмалар, агачлар, куаклар шкафларын саклауны, шулай ук юл кырые буйлап кар жыештырганда яшел үсентеләрнең сакланышын тәэмин итәргә кирәк.

21.17 Экстремаль шартларда юлларны жыештыру өчен вәкаләтле орган юлларны жыештыру буенча чаралар комплексын күздә тоткан эшләрнең авария планын эзәрлөгә тиеш.

21.18 Рөхсәт ителми:

21.18.1 юлларның һәм транспорт йөрү юлларының бер өлешенә кар, боз, квартал эчендәге машина юлларыннан, ишегалды территорияләреннән, предприятиеләр, оешмалар территорияләреннән, төзелеш мөйданчыкларыннан,

21.18.2 тротуарларда бозга каршы реагент сыйфатында техник тоз һәм сыек хлор кальций кулланырга, жөмөгәтә транспортның кетү тукталышлары, паркларда, скверларда, ишегалларында һәм башка жөүлөлөр зоналарында һәм яшел утыртмалары булган территорияләрдә;

21.18.3 рота күчеше һәм бозга каршы материалларга пычанган карның, шулай ук газларга, чөчөклөклөргә, куаклыкларга һәм башка яшел утыртмаларга ясалган бозның күчәнүе;

21.18.4 житештерү һәм куллану калдыклары белән пычанган кар эретү станцияләренә яисә махсус билгеленгән кар урыннарына кабул итү;

21.18.5 билгеленгән тәртиптә килештерелмөгән урыннарда кар чыгарырга һәм тезәргә;

21.18.6 кар өемнөрөн булдыру:

21.18.6.1 юллар һәм урамнар киселешендә бер дәрәжәдә һәм күрү өчпочмагы зонасында тимер юл аша чыгу урыннары янында;

21.18.6.2 жөмөгәтә транспорты кетү тукталышыннан 20 метрга якынарак;

21.18.6.3 транспорт киртөлөрә яисә югары бордюр белән жиһазландырылган юллар участокларында;

21.18.6.4 тротуарларда;

21.18.6.5 янөшөдәге территорияләргә (ишегалларына, квартал эчендәге машина юлларына һәм территорияләргә) керә.

21.18.7 автотранспортның грунттын һәм пычрагын юлларга алып чыгу;

21.18.8 грунт, чүп-чар, төзелеш материаллары, жиңел тару, агачларны брезент белән капланмыйча яки юлларны пычратмыйча гына кискөн, шулай ук төзелеш катнашмаларын һәм эремәләрен (шул исәптән цемент-ком эремәсен, известь, бетон катнашмаларын) юлларга, тротуарга, юл кырыена яки юл кырыена якын газ полосасын салу мөмкинлеген юкка чыгармый торган чаралар күрмичә генә күчереп йөрткөн.

22. Урып-жыю, санитария хезмәте күрсәтү һәм кешеләр күпләп ял итү урыннарын тәзекләндерү

22.1 Кешеләрнең ял итү һәм массакүләм булу урыннарына түбәндәгеләр керә:

22.1.1 мөйданнар, парклар, скверлар, бульварлар, яр буйлары, урманнарда оештырылган ял урыннары, пляжлар;

22.1.2 актив ял итү һәм мавыктыргыч чаралар урыннары - стадионнар, уен комплекслары, ачык сәхнә мөйданчыклары һ.б.

22.1.3 сөүдә объектлары территорияләре (вакляп сату базарлары, сөүдә комплекслары, стационар булмаган вак-төяк чөлтөр объектлары комплекслары); жөмөгәтә туклану; социаль-мөдәни билгеленеш; көнкүреш хезмәт күрсәтү;

22.1.4 административ һәм ижтимагыый биналарга, учреждениеләргә якын территорияләр.

22.2 Гомуми файдаланудагы мөйданнарны, паркларны, скверларны, бульварларны, яр буен һәм башка территорияләренә жыю:

22.2.1 мөйданнарны, паркларны, скверларны, бульварларны, яр буен 23 сөг. 00 мин. 8 сөг. 00 мин. кадәр жыярга кирәк. Көндөз чүп-чар жыючыларны һәм чүп-чар жыючыларны чүп-чар калдыклары белән тугырылган чүп-чар жыю эшләрә башкарыла;

22.2.2 кышкы чорда паркларда, бакчаларда, скверларда, бульварларда, яр буйларында һәм башка ял итү зоналарында юлларны жыештырганда химик реагентлары булмаган карны шул максатлар өчен алдан билгеленгән урыннарда, яшел утыртмаларны саклаган һәм кар суларын агызу шарты белән, вакытлыча жыеп кую рөхсәт ителә.

22.3 Пляжларны жыештыру һәм санитар карап тоту:

23.3.1 пляжны төп жыештыру ул ябылганнан соң башкарыла һәм яр буйларын, чишенү урыннарын, яшел зоналарны, бөдрөфләрне жыю һәм дезинфекцияләүне үз эченә ала. Көндөз чүп-чар калдыклары белән тулган чүп-чар жыештыру һәм чистарту

23.3.2 каты көнкүреш калдыкларын чыгару көн саен

23.3.3 пляж территориясә чүп-чар белән жиһазландырылачак. Урманнар арасындагы ераклык 40 м дан артмаска тиеш;

23.3.4 пляжлар жөмөгәтә бөдрөфләрә белән жиһазландырыла. Арада жөмөгәтә бөдрөфеннән алып коену урынына кимендә 50 м һәм 200 м булырга тиеш;

- 22.3.5 пляж кумының өске катламы көшлөнөн, чүп-чарны, башка калдыктарны юк итү һәм алга таба комны көн саен тигезләү башкарылырга тиеш;
- 23.3.6 коену өчен билгеленгән урыннарда кер юу һәм хайваннарны коендыру тыела.
- 22.4 Каты көнкүреш калдыктарын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәт күрсәтүләргә килешү төзәтмичә пляж ачу рәхсәт ителми.
- 22.5 Ваклап сату базарларын жыю һәм санитар карап тоту:
- 22.5.1 ваклап сату базарлары территорияләре (алга таба - базар) төзекләндерелергә, бәдрәфләр, хужалык һәм контейнер мөйданчыклары, контейнерлар һәм урналар белән жиһазландырылырга, яңгыр суларын һәм тал суларын агызу өчен каты өслекләре һәм укконнары булырга, шулай ук суүткөргеч һәм канализация булырга тиеш;
- 22.5.2 базар һәм аның янындагы территорияләре төп жыештыру аны япканнан соң башкарыла. Көндөз чүп-чар жыючыларның каты көнкүреш калдыктары белән тутырылган чүп-чар жыештыру һәм чистарту эшләре башкарыла;
- 22.5.3 елның жөйге чорында базар территориясендә атна саен мөжбүри рөвештә дымлы жыештыру башкарыла;
- 22.5.4 базар территориясә 40 кв. м мөйданлы бер урна исәбәннөн жиһазландырылачак, өстөвенә алар арасындагы ераклык 10 м дан артмаска тиеш;
- 22.6 Базар территориясендә һәм аның янөшөсендә урнашкан оешмаларның, сөүдә һәм көнкүреш хезмәтә күрсәтү предприятияләренөң, киоскларның, сөүдә палаталарының һәм павильоннарның эшчөнлегә каты көнкүреш калдыктарын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәтләр күрсәтүгә шартнамә төзәтмичә рөхсәт ителми.
- 22.7 Сөүдә һәм (яисә) жөмөгәт туклануы объектларын жыю һәм санитар карап тоту:
- 22.7.1 сөүдә объектлары һәм (яисә) жөмөгәт туклануы объектлары һәм аңа якын территорияләр территорияләрен тулысынча жыештыру төүлегенә кимендә ике тапкыр (иртөн һәм кич) башкарыла. Көндөз чүп-чар жыючыларны һәм чүп-чар жыючыларны чүп-чар калдыктары белән тутырылган чүп-чар жыю эшләре башкарыла;
- 22.7.2 сөүдә һәм (яисә) жөмөгәт туклануы объектларына керү юлында кимендә ике урна урнаштырыла;
- 22.7.3 вакытлыча урам сөүдәсә урыннарында газ һәм тротуарларда тара һәм товарлар складлауга юл куймыйча, 10 м радиуста якын территорияләренә жыештыру уздырыла;
- 22.7.4 калдыктарны чыгару төзәтмә ителә.
- 22.8 Башка сөүдә мөйданчыклары территорияләрен, стационар булмаган вак сугару чөлтәре объектларының комплексларын, социаль-мөдәни билгелөнөштәгә территорияләренә жыю алар елның жылы вакытында мөжбүри рөвештә алдан поливка белән ябылганнан соң башкарыла. Агымдагы урып-жыю көн дөвамьында башкарыла. Көн саен каты көнкүреш калдыктарын чыгару төзәтмә ителә.
- 22.9 Көшөләрнөң ял итү һәм массакулөм булу урыннарын төзекләндерү:
- 22.9.1 көшөләр ял итү һәм массакулөм булу урыннарында төзекләндерүнөң мөжбүри исемлегенә түбөндөгеләр керә: өслекнөң каты төрләрә (плитә куөтә яки асфальт рөвешендә), өслекләрнә бөйлөү элементлары, яшөллөндерү, эскөмияләр, чүп-чар өчен кечкенә контейнерлар, урам техник жиһазлары, яктырту жиһазлары, архитектура-декоратив яктырту жайланмалары, тышкы мөгьлүмат чыганакалары, яшөллөндерү участкаларын саклау элементлары (металл киртөләр, өслекнөң махсус төрләрә һ.б.);
- 22.9.2 көшөләрнөң ял итү һәм массакулөм булу урыннарының барлык территорияләрендә, пляжлардан тыш, кипкөн үлөннөр яисә яшөл үсөнтөләр булган каты өслек яисә үсөмлөк җрунты булырга тиеш;
- 22.9.3 ял итү һәм көшөләр күплөп жыела торган территорияләрдә яшөллөндерү участкаларын чөчөклөкләр, газлар, ялгыз, төркөмлө, рядовой бистөләр, вертикаль, күпкатлы, мобиль яшөллөндерү формалары рөвешендә проектларга кирөк;
- 22.9.4 көшөләр ял итө һәм массакулөм була торган урыннар жиһазландырылган һәм эшли торган бөдрөф кабиналары белән комплектланырга, бөдрөф куюга һәм эчтөлегенә карата талөпләр үтөлөргә тиеш;
- 22.9.5 пычанган саен, көшөләрнөң ялы яисә массакулөм жыела торган урыннарында фонтаннар, буалар, өлга ярлары чистартылырга тиеш;
- 22.9.6 Массакулөм чаралар уздырганга аларны оештыручылар чараны үткөрү урынын, аңа якын территорияләренә жыештырырга һәм бозылган төзекләндерүне торгызырга тиеш. Чараны үткөрү урынын, аңа якын территорияләренә жыештыру һәм бозылган төзекләндерү эшлөрөн торгызу төртибә чараны үткөрүгә билгелөнгөн төртиптә тиешлө рөхсәт алу стадиясендә билгелөнө.
- 22.10 Көшөләр ял итү һәм массакулөм булу урыннары территорияләрендә рөхсәт ителми:
- 22.10.1 бу урынга билгелөнмөгөн урыннарда тара һәм сөүдә жиһазларын сакларга, урнаштырырга;
- 22.10.2 житөштерү һәм куллану калдыктары белән территориянә пычратырга;
- 22.10.3 автотранспорт чараларын юарга һәм ремонтларга, эшкөртөлгөн ягулык-майлау сыеккыкларын салырга;
- 22.10.4 автостоянкалар, гаражлар, аттракционнар уздырырга, билгелөнгөн төртипнө бозып реклама конструкцияләре урнаштырырга;
- 22.10.5 газларны, табигый һәм ясалма яшөллөндерү объектларын зарарларга;
- 22.10.6 кечә архитектура формаларын зарарларга һәм аларны билгелөнгөн урыннардан күчөрөргә;

- 22.10.7 өстөллөрдө нөм эскөмийлөрнөң аркаларында утырырга;
22.10.8 тротуарларга, газларга нөм юлларга сыек продуктлар калдыкларын, сатуратор жайланмаларыннан су, квас нөм сыра цистерналарын салырга;
22.10.9 автотранспорт чараларының түлөүлө стоянкаларын законсыз оештырырга;
22.10.10 үз белдеге белөн стационар булмаган объектларны урнаштырырга;
22.10.11 тротуарларның асфальт-бетон өслеген, янөшөдөгө яшел зоналарның бөтөнлеген нөм территориялөрнө тезеклөндөрүнөң башка элементларын бозарга;
22.10.12 территориядө сөүдө-суыткыч жайланмасы куярга;
22.10.13 каты көнкүрөш калдыкларын халыктан каты көнкүрөш калдыкларын жыю өчен билгелөнгөн контейнерларга (бункерларга) каты көнкүрөш калдыкларын каты көнкүрөш калдыкларын урнаштыру өчен тиешле шартнаме булмаса, каты көнкүрөш калдыкларын жыю өчен контейнерларга (бункерларга) көртөргө;
22.10.14 тимер-бетон блоklar, баганалар, киртөлөр, шлагбаумнар, корылмалар нөм башка жайланмалар кую юлы белөн тротуарларны үз белдеге белөн каплау.
22.10.15 товарны сөүдө объекттыннан читтө чыгарырга;
22.10.16 учак ягарга, шул исөптөн ачык уттан файдалануны күздө тоткан чаралар уздырырга, мангаллар нөм ризыкны ачык ут ярдөмөндө жылылык белөн эшкөртү өчен башка жайланмалар кулланырга.

23. Күпфатирлы йортның йорт яны территориясен жыештыру, карап тоту нөм тезеклөндөрү

23.1 Йорт яны территориясен жыештыру:

23.1.1. Урып-жыю түбөндөгө эзлеклөлектө үткөрөлөргө тиеш: тротуарларны, жөяүлөлөр өчен юлларны жыештыру, бозлавик нөм тайгак очрагында - ком сибү, ө аннары - ишегалды территориялөрөн;

23.1.2 кар яву вакытындагы кар чистартудан тыш, 8.00 сөгатькө кадөр жыялар.

23.1.3 Машиналарның тизлеге 4 км/сөг.

23.2 Жөйгө жыештыру:

23.2.1 Йорт яны территориялөрөн жөйгө жыештыру: себерү, юу яки су сибү - махсус машиналар ярдөмөндө - күбөсенчө иртө, иртөнгө нөм соң, кичке, сөгатьлөрдө башкарылырга тиеш;

23.2.2 тротуарлар юуны бары тик ачык тротуарларда гына, аларны турыдан-туры су асты полосасы белөн чиктөш ачык тротуарларда нөм биналардан урамның машина юлына таба юнөлөштө генө башкарырга кирөк;

23.2.3 Кызу вакытта тротуарларга су сиптерү кирөк кадөр башкарылырга тиеш, лөкин төүлегенө кимендө ике тапкыр башкарылырга тиеш.

23.3 Кышкы жыештыру:

23.3.1 түбөлөрдө жыела торган кар үз вакытында жиргө ташланырга нөм прилот полосасына күчөргө, ө киң тротуарларда - валларга формалашырга тиеш;

23.3.2 чистартылган кар тротуарлардан прилот полосасына, ө ишегалларында - складлау урыннарына күчөргө тиеш;

23.3.3 Квартал эчендөгө юллардан авышкан карны борт ташына параллель урнашкан өемнөргө нөм өемнөргө салырга яисө, кагыйдө буларак, ротор кар чистартучылары ярдөмөндө юл буен жайларга кирөк;

23.3.4 тротуарларда урамнарның машина юлыннан газлар белөн аерылган 6 м дан артык киңлектө карны тротуар уртасына алга таба алып ташлау өчен күчөргө рөхсөт ителө;

кар өемнөрөнө нөм өемнөргө кар салу буенча 23.3.5 эш кар яву вакытыннан алты сөгатьтөн дө соңга калмыйча, ө калган территориялөрдө 12 сөг төн дө соңга калмыйча тротуарларда төгөллөнөргө тиеш;

23.3.6 Ишегалларда, квартал эчендөгө юлларда, газларда нөм ирекле территориялөрдө жөяүлөлөрнөң ирекле хөрөкөтенө нөм автотранспортның йөрүенө комачауламый торган кар өөргө, яшел утыртмаларны нөм кар суларын саклауны тээмин иткөндө;

23.3.7 тротуарларны нөм квартал эчендөгө юлларны кулдан жыештырганда кар тулысынча, корылмалар астына жыеп алынырга тиеш. Камиллөштерелген япмалар булмаганда, карны хөрөкөт астына жыярга кирөк, аннары аны тыгызлау өчен кар катламын калдырырга кирөк;

23.3.8 юлдагы юл капламаларын эшкөртүнөң шомалыгы барлыкка килгөндө, ком чүлмөгө белөн эшкөртү бүлүчөлөр ярдөмөндө 0,2-0,3 кг/м нормасы буенча башкарылырга тиеш;

Боз ясалуын эшкөрткөннөн соң йомшартылган 23.3.9, ачык грунтка, агачларга яки газларга элөгүгө юл куймыйча, аларны күчөргө яисө катнашмалар күчөргө тиеш.

Яз житүгө түбөндөгөлөр гамөлгө ашырыла:

23.4.1 катлам суларын нормаль чыгару өчен талөп ителө торган урыннарда су агызып китүне тээмин итү өчен канаулар юдырту нөм чистарту;

23.4.2 кар суларының люкларга нөм су коесына системалы рөвештө куылуы;

23.4.3 Ишегалды территориялөрөн кар эреп беткөч, калган кар нөм боздан чистарттылар.

23.5 Күпфатирлы йортның йорт яны территориясенөң эчтөлөгө:

23.5.1 күпфатирлы йортның йорт яны территориясен (алга таба - йорт яны территориясе) карап тотуны үз эченө ала:

1) даими жыештыру;

2) күзөтү нөм су сиптерү коеларын, дренажларны, лотокларны, үрелген торбаларны ремонтлау нөм чистарту;

3) инженер чөлтөрлөрөнөң смотр коеларына, янгын сүндөрү су белөн тээмин итү чыганакларына (гидрантларга, сулыкларга һ.б.) каршылыксыз үтөп керүне тээмин итү;

4) каты көнкүрөш нөм эре габаритлы калдыкларны жыю нөм алып китү;

- э) яшеллендерү нәм булган яшел утыртмаларны карау,
б) кече архитектура рөвешләрән карап тоту, агымдагы нәм капитал ремонтлау.
- 23.6 Барлык төр калдыклар контейнерлар нәм бункерларга жылырга тиеш, алар су үткөрми торган өслекле контейнер майданчыкларында урнаштырыла, каты көнкүреш калдыкларын туплау нормалары нигезендә кирекле күләмдә.
- 23.7 Күпфатирлы йортларда яшәүче гражданныр түбәндәгеләргә бурычлы:
23.7.1 йорт яны территорияләрендә чисталык нәм төртип сакларга;
23.7.2 каты көнкүреш нәм эре габаритлы калдыкларны махсус контейнерларга нәм йорт яны территорияләрендә урнашкан махсус майданчыкларга гына урнаштырырга.
- 23.8 Идарәче оешмалар түбәндәгеләренә тәэмин итәргә тиеш:
24.8.1 сәгаткә кадәр йорт яны территорияләрен жыештыру нәм көн дәвамында - чисталыкны саклау;
23.8.2 каты көнкүреш калдыклары өчен контейнерлар урнаштыруны, расланган график нигезендә каты көнкүреш нәм эре габаритлы калдыкларны чыгару;
23.8.4 контейнерларны (бункерларны) нәм контейнер майданчыкларын, аларга килу юлларын чиста нәм тәзек хәлдә тоту;
23.8.5 подъездларга керү юлларында чүп савытлары, эскөмияләр урнаштыру нәм аларны вакытында чистарту;
23.8.6 Территорияне сезонлы эксплуатацияләүгә әзерләү, шул исәптән сунның агып чыгуын тәэмин итү өчен юыну нәм канау чистарту, кар суларының люкларга нәм коега даими рөвештә куылуы, кар эрегәннән соң территорияне чистарту нәм башка кирекле эшләрне башкару;
23.8.7 тайгак участкаларны пескосоляной нәм (яисә) махсус бозлавыкка каршы катнашмалар белән эшкөртү;
23.8.8 Яшел утыртмаларның сакланышы нәм аларны тиешенчә тәрбияләү;
23.8.9 Тышкы яктырту чараларын тәзек хәлдә тоту нәм аларны карагы төшү белән көртү.
23.9 Йорт алды территориясәндә түбәндәгеләр рөхсәт ителми:
23.9.1 Яфракны, калдыкларның нәм чүп-чарның теләсә нинди төрләрен яндырырга;
23.9.2 хужалык майданчыгынан читтә эчке киём, киём, келәм нәм башка предметларны әләргә;
23.9.3 контейнер майданчыкларына илтүче юлларны томалап торырга;
23.9.4 урамнарның нәм юлларның юл өлешендә, тротуарларда, газларда нәм яшел зоналарда контейнерлар (бункерлар) билгеләргә;
23.9.5 билгеләнгән төртипне бозуда йорт яны территорияләренә коймаларын үз белдеге белән билгеләргә;
23.9.6 үз белдегә белән ишегалды корылмаларын тәзәргә;
23.9.7 йорт янындагы территорияне металл ватык, көнкүреш нәм тәзелеш калдыклары, шлак, зола нәм житештерү нәм куллану калдыклары белән ныгытырга, тараны кушарга нәм сакларга;
23.9.8 калдык суларга, чүп-чарны ташларга;
23.9.9 Балалар нәм спорт майданчыкларында, хужалык майданчыкларында, хайваннарны, яшеллендерелгән территорияләрдә (газларны, чөчөкләкләрне нәм үләнчел үсемлекләр биләгән башка территорияләренә дә көртеп) йөрү нәм транспорт чараларын ел фасылларына карамастан, шул исәптән жыелган (тәзек булмаган) урыннарга салырга нәм сакларга;
23.9.10 автотранспорт чараларын түлөүле туктатуны оештырырга;
23.9.11 тимер-бетон блоклар, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, объектлар, корылмалар нәм башка жайланмалар ярдәмендә квартал эчендәге машина юлларын үз белдегә белән ябарга;
23.9.12 автомашиналар, ягулык нәм майлар юуны башкарырга, тавыш сигналларын, тормозны нәм двигательләренә көйләргә;
23.9.13 кеше сәламәтлегенә нәм өйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясаучы теләсә нинди эшләр башкарырга;
23.9.14 чатырларны, киоскларны, ларекларны, мини-базарларны, павильоннарны, жәйге кафеларны, житештерү объектларын, автомобильләренә, көнкүреш техникасын, аяк киёмнәрен, шулай ук кунак бүлмәләреннән тыш, автостоянкаларны да көртеп, сөүдә нәм жәмәгать туклануы предприятиеләрен урнаштырырга;
23.9.15 йорт яны территориясәненә эчке юллары буенча транспорт транзит хәрәкәтән гәмәлгә ашырырга;
23.9.16. Учак ягарга, шул исәптән ачык ут куллануны күздә тоткан чаралар уздырырга, мангаллар нәм ризыкны ачык ут ярдәмендә жылылык белән эшкөртү өчен башка жайланмалар кулланырга;
23.9.17. Транспорт чараларын, шул исәптән яшеллендерелгән территорияләрдә, балалар, спорт нәм хужалык майданчыкларында, ел фасылларына карамастан, өлеге территорияләрдә кирекле эшләрне башкару очрактарынан тыш, торгызу эшләрен мөжбүри уздыру шарты белән, урнаштыру.
- 23.10 Йорт яны территорияләрен яшеллендерү:
23.10.1 йорт яны территорияләрен яшеллендерү, яшел утыртмаларның сакланышы өлеге Кагыйдәләренә 26 п.сы тәләпләре нигезендә идарәче оешмалар тарафыннан тәэмин ителә;
23.10.2 йорт яны территориясән яшеллендергәндә торак йортларның стеналарынан алып усак диаметрлы агач көүсәләренә күчәренә кадәр 5 м дан да ким булмавын исәпкә алырга кирәк. Зуррак агачлар өчен ара 5 м дан артык, куаклыклар өчен - 1,5 м булырга тиеш. Куаклыкларның биюклегә беренче каттагы төрәзә уемының аскы почмагынан артмаска тиеш.

23.11.1 Идарәче оешмалар түбәндәгеләренә тәэмин итәргә тиеш.
23.11.1 Яшел утыртмаларның сакланышы;
23.11.2 жәй көннәрендә һәм коры көннәрдә газоннарға, чөчөкләккәргә, агачларға һәм куакларға су сибү;
23.11.3 Газоннарның төзелеш материаллары, ком, чүп-чар, кар, боз һәм башка төзелешләрсез сакланышы һәм бөтенлеге;
23.11.4 яңа агач һәм куаклар утырту, юллар челтәре үзгәру һәм жиһазларны билгеләнгән тәртиптә килештерелгән проектлар буенча гына яңадан планлаштыру, агротехник шартларны үтәп урнаштыру.
23.12 Йорт яны территориясен төзекләндерү:
23.12.1 һәр йорт биләмәсенең территориясә, кагыйдә буларак, түбәндәгеләр булырга тиеш:

1) йорт кирәк-яракларын киптерү өчен хужалык мөйданчыгын, киём-салымны, келәмнәрне һәм йорт кирәк-яракларын чистартуны;
2) өлкәннәрне ял итү мөйданчыгы;
3) балалар өчен уен һәм спорт мөйданчыклары яшелләндерү һәм балаларның жәйгә һәм кышкы ялы өчен кече архитектура формаларын кирәкле жиһазлау.

23.13 Хужалык мөйданчыгында кер киптерү жайланмасы, киём киптерү өчен ыштан, элгечләр, комлы тартма, чүп савыты, эскәмияләр булырга тиеш. Мөйданны тере киртә белән әйләндереп алырга кирәк. Мөйданчыкларны, ял итү урыннары элементларын тәзү һәм төзекләндерү билгеләнгән таләпләргә туры китереп башкарылырга тиеш.

23.14 Әгәр участок территориясә зурлыгы мөмкинлек бирсә, участок чикләрендә этләр йөрү өчен мөйданчык урнаштырылырга мөмкин.

23.15 Йортларның подъездлары каршындагы мөйданчыклар, юл йөрү һәм жөяүлеләр өчен юллар каты өслекле булырга тиеш. Каты өслекләр салганда, яңгыр суларын буш агызу мөмкинлеге каралырга тиеш.

23.16 Торак йортларга төзелгән жөмөгәтә корылмалары йортның торак өлешеннән изоляцияләнгән ишекләр булырга тиеш, шул ук вакытта персоналның автотранспортын кую ишегалды территориясеннән читтә булырга тиеш.

23.17 Торак йортның төрөзәләре һәм фатирларга керү урыннары урнашкан ишегалды ягыннан жөмөгәтә билгеләнешендәгә биналар өчен материаллар, продукция тәяү рәхсәт ителми. Йөкне төрөзәләре булмаган торак йортлар торбаларыннан, жир асты тоннельләреннән яки ябык дебаркадерлардан, юллар ягыннан башкарырга кирәк.

23.18 Квартал эчендәгә территорияләрдә транспорт чараларын урнаштыру кешеләренә, шулай ук урып-жыю һәм махсус техниканың тоткарлыксыз хәрәкәттен тәэмин итәргә тиеш.

24. Территорияне төзекләндерү элементларына таләпләр

24.1 Территорияне төзекләндерүнең аерылгысыз компонентлары булган территорияне төзекләндерү элементлары булу гәмәлдәгә законнар таләпләре нигезендә проект документациясендә эшләнәргә һәм каралырга тиеш.

24.2 Озак вакытлы яисә даими файдаланудагы территорияне төзекләндерүнең стационар элементлары аларны кулдан күчәрү мөмкинлеген булдырмас өчен ныгытылырга тиеш.

24.3 Төзекләндерү элементларының эчтөлөгә, аларны торгызу һәм ремонтлау эшләрен дә кертеп, төзекләндерү элементлары хужалары башкара.

25. Яшелләндерү

25.1 Яшел утыртмалар территорияне төзекләндерүнең мөжбүри элементы булып тора.

25.2 Төзекләндерү эшләрен башкарганда булган яшел утыртмаларны мөмкин кадәр күбрәк саклап калырга кирәк.

25.3 Жирлек территориясендә яшелләндерүнең ике төре кулланылырга мөмкин: стационар яшелләндерү - туфракка һәм мобильгә утырту - үсәмлекләренә махсус күчмә савытларга (контейнерлар, вазоннар һ.б.) утырту.

25.4 Стационар һәм мобиль яшелләндерүне архитектур-ландшафт объектлары (газоннар, бакчалар, чөчөк түтәлләре, рельефның табигый һәм ясалма элементларында, түбәләрендә (түбә яшелләндерү), фасадларда (вертикаль яшелләндерү) һәм корылмаларда кулланалар.

25.5 яшелләндерү объектларын тоту - яшел утыртмаларны карау һәм яшелләндерелгән территорияләренә төзекләндерү элементларын карап тоту, күләм корылмаларның конструктив элементларын аз гына деформацияләүне һәм зарарлануларын бетерү, шулай ук жәйгә һәм кышкы чорда күчмә кече формаларны жыю эшләре комплексы ул.

25.6 яшелләндерү объектларында эшләр житештерүгә таләпләр:

25.6.1 яшелләндерү объектлары янындагы төзелеш мөйданчыкларын оештырганда проектта сакланучы, төбөнәк һәм киң ябалдашларны өлешчә кисеп алу, агач көүсәләрен сак белән бөйләү, куакларның ябалдашларын бөйләү, туфрак участкаларын чүп-чар белән чүпләү, туфракны тыгызлауны кисәтү максатларында транспорт чаралары һәм башка техника йөрү юлы һәм туктап торулары белән янәшә урнашкан үсәмлек астындагы туфрак кишәрлекләренең бөтенлеген саклап калу чараларын күрергә кирәк;

25.6.2 территорияне вертикаль планлаштыру, жир асты коммуникацияләрен салу, юлларны, машина юлларын һәм тротуарларны төзекләндерү яшелләндерү алдыннан тәмамланлырга тиеш;

25.6.3 Туфрак катламын бозуга бөйлә ремонт, төзелеш һәм башка эшләр башкарганда, туфракның уңдырышлы катламын яшел төзелештә алга таба куллану өчен төшерергә һәм сакларга кирәк. Югарыда күрсәтелгән эшләренә башкарганнан соң бозылган жир кишәрлекләрен һәм утыртмаларны торгызырга кирәк. Яңадан торгызу эшләренә житештерү проектында каралырга

- иеш,
- 25.6.4 яфрак һәм үләнне билгеленгән төр типтә жыеп алырга кирәк.
- 25.7 Яшел үсентеләр хужалары бурычлы:
- 25.7.1 Яшел утыртмаларны саклауны һәм квалификацияле карауны тәэмин итәргә;
- 25.7.2 жәй көннәрендә коры көннәрдә газоннарға, чөчәкләргә, агачларға һәм куакларға су сибүне тәэмин итәргә;
- 25.7.3 газларның сакланышын һәм бөтенлеген тәэмин итәргә;
- 25.7.4 агач һәм куакларны утырту һәм утырту, шулай ук юллар, мөйданчыклар, газлар чөлтәрләрен планлаштыруны үзгәртү бары тик жирле үзидарәненең башкарма органы белән киештерелгән проектлар буенча гына башкарырга;
- 25.7.5 яшелләндерү объектларында сулыклар булса, аларны чиста тотарга һәм 10 елга кимендә бер тапкыр чистартырга;
- 25.7.6 әледән-әле үләнне чабарга (үләннең биелеге 15 см дан артык булганда) һәм төүлек дөвамьында чабылган үләнне жыярга.
- 25.8 яшелләндерелгән территорияләрдә түбәндөгеләр рөхсәт ителми:
- 25.8.1, төзелешләрне, аларның эшләвен һәм хезмәт күрсәтүен тәэмин итү өчен билгеленгән төзелешләрдән тыш, урнаштырырга;
- 25.8.2 үз белдеге белән агач һәм куакларны утырту һәм кисү, газлар һәм чөчәкләрне юкка жыгару;
- 25.8.3 транспорт чараларында хәрәкәт итәргә һәм аларны, ел фасылларына бөйсез рөвештә, газ һәм чөчәкләкләрдә урнаштырырга, әлеге территорияләрдә кирәкле эшләрне башкару очракларыннан тыш, торгызу эшләрен мөжбүри уздыру шарты белән;
- 25.8.4 күчеп йөрергә, газ бакчаларында, скверларда, паркларның мемориаль зоналарында ял итү һәм уеннар өчен, гомуми файдаланудагы яшелләндерү объектлары булган бульварларда урнашырга;
- 25.8.5 яшелләндерү объектларында чаңгыда һәм чаналарда махсус билгеленгән урыннардан тыш шуарга;
- 25.8.6 Агачларға һәм башка яшел утыртмаларға гамак, таган, турник, көр киптерү өчен баулар тагарга, агачларға реклама һәм мөгълүмат щитлары һәм табличкаларын, реклама һәм башка мөгълүмат урнаштыру өчен билгеленгән жыгарыла торган конструкцияләрне, объектларға, афишаларға, агитация материалларына, техник конструкцияләрне, юл хәрәкәтендә катнашучыларны мөгълүмати тәэмин итү чараларын, баганалардан, коймалардан, реклама калканнарыннан, электр үткөргөчләреннән, лампалардан, чөнечкеле киртәләрдән аерырга;
- 25.8.7 Тышкы реклама һәм мөгълүмат чараларын, күрсәткөчләрне (рөхсәтсез, паспортсыз), агитация материалларын, техник конструкцияләрне, юл хәрәкәте катнашучыларын мөгълүмати тәэмин итү чараларын урнаштырырга.
- 25.8.8 стационар булмаган объектларны, шулай ук юл сервисы объектларын билгеләргә, шул исәптән, ел вакытына карамастан, автостоянкалар һәм парковкалар урнаштырырга;
- 25.8.9 төзелеш материалларын һәм башка материалларны, калдыкларны, чүп-чарны, бозга каршы материалларны һәм башка зарарлы матдәләрне, шулай ук ком һәм бозга каршы реагентлар белән пычранган карны, боз төркемнәрен кушарга;
- 25.8.10 бакча өчен казу эшләрен башкарырга;
- 25.8.11 газларда һәм йорт хайваннарының чөчәкләләрендә йөрергә;
- 25.8.12 рота кар чистарту машиналарын махсус жайланмалардан башка кулланырга, алар кар үсентеләренә әлөгүне булдырмый;
- 25.8.13 яфракларны, үләннәрне, ботакларны яндырырга, шулай ук аларны лотокларға һәм башка суүткөргөч жайланмаларға кертергә;
- 25.8.14 катнашманы һәм чүпне газоннарға ташларга;
- 25.8.15 Учак ягу, шул исәптән ачык ут кулланыуны күздә тоткан чаралар уздыру, мангаллар һәм ризыкны ачык ут ярдәмендә жылылык белән эшкөртү өчен башка жайланмалар кулланыу;
- 25.8.16 сок, сумала жыгару өчен агачлар кисәргә, аларға башка механик зарарланулар ясарга;
- 25.8.17 житештерү һәм кулланыу калдыкларыннан, шул исәптән автомобиль покрышкаларыннан, территорияне төзекләндерү, жирлек территориясендә клумб оештыру өчен файдаланырга;
- 25.8.18 күпбөллөк чөчәкләр белән шөгьйләнүче жир кишөрлекләреннән кар жыгарырга, шулай ук кар явудан житөрлек булмаган салкын үсентеләр утыртучы участокларны ачарга;
- 25.8.19 жирлек территорияләрендә агач көүсәләрен, санитария таләпләре югары булган урыннардан тыш (чүп контейнерларына, жөмөгәт бөдрөфләренә якин булу һ.б.) агартырга;
- 25.8.20 яшелләндерелгән территорияләрдә урнашкан скульптураларны, эскөмияләрне, коймаларны, урналарны, балалар һәм спорт жиһазларын бозарга;
- 25.8.21 Агач тамырларын көпшөдөн 1,5 м ераклыкта ачарга һәм агач муеннарын жир яки төзелеш калдыклары белән күмөргә;
- 25.8.22 урман паркларының, паркларның, бакчаларның, бульварларның, урманнарның яшелләндерелгән территорияләрендә, бу территорияләрдә торгызу эшләрен мөжбүри уздыру шарты белән кирәкле эшләрне башкару очракларыннан тыш, транспорт чараларын урнаштырырга;
- 25.8.23 транспорт чараларын, шул исәптән, дөвалау, балалар һәм фөнни учреждениеләренә яшелләндерелгән территорияләрендә, сөнөгәт предприятияләрендә, спорт комплексларында һәм торак кварталларда ел фасылларына карамастан, әлеге территорияләрдә кирәкле эшләр башкару очракларыннан тыш, торгызу эшләрен мөжбүри уздыру шарты белән, транспорт чараларын урнаштырырга.

26. Коймалар

- 26.1 Коймаларны тезү өстөмө төзөклөндөрү элементы булып тора.
- 26.2 Утлар бер-берсеннен аерыла:
  - 26.2.1 билгеләү (декоратив, яклау, аларның ярашуу);
  - 26.2.2 биеклегә (түбөнлегә - 1,0 м га кадәр, уртача - 1,1 - 1,7 м, югары - 1,8 - 3,0 м);
  - 26.2.3 материалның тышкы күренеше (металл, тимер-бетон һ.б.);
  - 26.2.4 күз карашы өчен сизгерлек дәрәжәсе (үтө күрәнмөле, саңгырау);
  - 26.2.5 стационар (даими, вакытлыча, күчмә) һәм башка киртөлөр.
- 26.3 Коймаларны проектлау аларның урнашу урыннарына һәм билгеләнешенә карап, гамәлдәге дәүләт стандартлары, сертификацияләнгән эшләнмөлөр каталогларына, индивидуаль проектлау проектларына карап башкарыла.
- 26.4 Ижтимагый, торақ, рекреацион билгеләнештәге территорияләрдә чукрак һәм тимер-бетон коймаларны проектлау рәхсәт ителми.
- 26.5 Сәенгәт, махсус территорияләргә ачу декоратив тимер-бетон панельләрдән башкарылырга мөмкин.
- 26.6 Коймаларның урта һәм югары төрләрен проектлаганда жир асты корылмалары белән кисешү урыннарында ремонт яки төзөлеш эшләре башкарырга мөмкинлек бирә торган коймалар конструкцияләре каралган.
- 26.7 Агачлар интенсив жәяүлеләр хәрәкәте зонасында яки төзөлеш һәм реконструкция эшләре башкару зоналарында үскән очракта, яклауның башка төрләре булмаганда, 0,9 м һәм аннан да күбрәк диаметрлы саклагыч коймалар, 0,8 м диаметрлы һәм аннан да күбрәк яшенә, агач токымнарына һәм башка характеристикаларга бәйлә рәвештә саклау корылмаларын күз алдында тотарга кирәк.

27. Жир өслекләре

- 27.1 Жир өслекләре жирлек территориясендә имин һәм уңайлы хәрәкәт итү шартлары тәэмин итә, шулай ук жирлектә барлыкка килгән төзөлешнең архитектур йөзән формалаштыра.
- 27.2 Төзөклөндөрү максатларында түбөндәге өслек төрләре билгеләнгән:
  - 27.2.1 Каты (капиталь) өслекләр - монолит яисә жыелма өслекләр, шул исәптән асфальт-бетоннан, цементобетоннан, табигый таштан башкарыла торган өслекләр;
  - 27.2.2 табигый халәттәге йомшак (капиталь булмаган) өслекләр - табигый яисә ясалма сыпумалы материаллардан (шул исәптән ком, вак таш, гранит биеклекләре, керамзит, резин валчык) башкарыла торган өслекләр;
  - 27.2.3 газ капламы - үлән капламын эзерләү һәм утыртуның махсус технологияләре буенча башкарыла торган өслекләр;
  - 27.2.4 катнаш өслекләр - өслекләргә кушылмалары (решәткә плитәсе яки газга батып, газ решәткәсе яисә йомшак өслек) белән капланган өслекләр.
- 27.3 Яфрақ төрләрен сайлап алуны аларның максатчан билгеләнеше нигезендә башкарырга кирәк:
  - 27.3.1 каты - мөмкин булган йөкләнешләргә, характерны һәм хәрәкәтнең составын, проектлау вакытына гамәлдәге янгынга каршы таләпләргә исәпкә алып;
  - 27.3.2 йомшак - территорияләргә аерым төрләрен (шул исәптән балалар, спорт майданчыкларын, этләргә йөртү өчен майданчыкларын, урамда йөрү юлларын) төзөклөндөргәндә аларның үзәнчәлеген исәпкә алып;
  - 27.3.3 газлы һәм иң экологик кушылмалардан санала.
- 27.4 Каты өслекнең ябык төрләрендә кипкән хәлдә тоташтыру коэффициенты 0,6, юештә 0,4 булырга тиеш.
- 27.5 жәяүлеләр коммуникацияләре территориясендә, жир өсте һәм жир асты кичүләрендә, баскычларда һәм майданчыкларда кафель, метлах плитәләрен, шома яки ялтыратылган плиталарны куллану рәхсәт ителми.
- 27.6 Жирлекнең гомуми кулланылыштагы территорияләрендә барлык киртөләр (ташламалар, баскычлар, пандуслар, агачлар, яктырту, мөгълүмати һәм урам техник жиһазлары), шулай ук жәмәгәт транспортын көтү зоналарында һәм урам аша чыгу зоналарында тротуар чите тактиль өслек полосалары белән аерылып тора.
- 27.7 Тактиль өслек киртөгә, урамның кырыена, куркыныч участканың башына кадәр 0,8 метрдан да ким булмаган ераклыкта башлангыч тиеш. Әгәр тактиль өслектә 15 мм дан артык кичкәктөгә һәм тирәнлегә 6 мм булган буй буразналар булса, аларны хәрәкәт юнәлешенә буенча урнаштырырга ярамый.
- Яктылыкның башка төрләре булмаганда (шул исәптән иреккә решәткәләр, бордюрлар, периметраль эскәмияләр) куәттә урнашкан агачлар өчен радиуста күрсәткән кимендә 1,5 м ераклыкта саклагыч өслекләр: вак таш, гальч, газ решәткәләре ясала. Яклау өслегә жәяүлеләр коммуникацияләргә бер дәрәжәдә яисә аннан югарырак катламында башкарылырга мөмкин.
- 27.9 Кулланучы өслекнең рәвешендәге карары формалаша торган тирәлекнең төсләр чишелешен исәпкә алырга тиеш.

28. Жир өслекләрен тоташтыру

- 28.1 өслекләргә үзара бәйләү элементларына борт ташларының, пандусларның, баскычларның төрле төрләре керә.

29. Борт ташлары

- 29.1 Юл борт ташлары тротуар белән юл өлеше биеклегеннән кимендә 150 мм артык булган юл өлеше тоташкан урында урнаштырыла, ул өслекләр ремонтланган очракта да саклануырга тиеш.
- 29.2 Автотранспорт юлын газга тоташтыру урыннарында газга мәнүнә булдырмау өчен, газ

өелөн тоташтыру урыннарында югары оорту ташын кулланы кирек.

29.3 Жәяүлелер коммуникациялөренөң газ белөн каплануын үзара бөйлөгөндө, бакча бортын урнаштырырга мөмкин, ул газныц биеклегеннен ким дигөндө 50 мм ераклыгында, бу газны саклыц һәм пычрак һәм үсемлек чүп-чарыныц пычрак һәм үсемлек чүп-чары элөгүен булдырмый, аныц хөзмөт иту вакытын арттыра.

29.4 Жәяүлелер зоналары территориясендө төрле өслөккө типтагы өслөклөрне тоташтыру өчен табигый материаллардан (кирпеч, агач, таш, керамик борт һ.б.) файдалану мөмкин.

30. Баскычлар, басмалар, пандуслар

30.1 Жәяүлелер өчен жәяүлелер коммуникациялөре юнөлөшөндө 60 тан артык промилле баскыч төзүне күздө тотарга кирек.

30.2 Массакүлөм керу объектларында, баскычларда һәм баскычларда төп жәяүлелер коммуникациялөрендө 50 дөн артык промилле каралган, аларны пандус белөн озата бару мөжбүри.

30.3 Бордюр пандусы Уклоны 1:12 кабул итө.

30.4 Төшкөндө һәм күтөрөлгөндө беренче баскычларныц кырыйларын ачык контраст төстөгө полосалар белөн аерып күрсөтөргө кирек.

30.5 Бер марш чиклөрөндө тышкы баскычларныц барлык баскычлары да баскычларныц киңлегө һәм биеклегө буенча бөртөрлө итеп билгелөнө.

30.6 Коену пандус булмаганда, киртөлөүче конструкциялөр кимөндө 75 мм биеклектөгө бортикны күздө тотарга кирек.

30.7 Юлныц башында һәм ахырында юлныц Горизонталь участоклары өйлөнө-тирөдөгө өслөклөрдөн текстура һәм төс белөн аерылып тора.

30.8 Баскычныц ике ягында да яки пандуста да колачлау өчен уңайлы һәм стенадан 40 мм га артка калучы 800 - 920 мм түгөрөк яки турыпочмаклы кесентө биеклегөндө тоткалар каралган.

31. Мөйданчыклар

31.1 Жирлек территориясендө түбөндөгө мөйданчыклар урнашкан: балаларныц уеннары, өлкөнөрөң ялы, спорт белөн шөгыллөнү, чүп-чар жыючыларны урнаштыру, этлөрне йөртү, машина куу урыннары.

31.2 Махсус сакланылучы табигать территориялөренөң саклау зоналары һәм зоналары чиклөрөндө мөйданчыкларны урнаштыру вөкәлөтлө органнар һәм табигатьтөн файдалану һәм өйлөнө-тирө мохитне саклау органнары белөн килештерөргө төкөдим ителө.

31.3 Төбөк яны территориялөре, кагыйдө буларак, балалар өчен уен һәм спорт мөйданчыклары белөн тәэмин ителөргө тиеш. Мөйданчыклар төзөк һәм жөрөхөтлөнү куркынычсыз инвентарь белөн тәэмин ителөргө тиеш.

32. Балалар мөйданчыклары

32.1 Балалар мөйданчыклары төрлө яшь төркемнөрө өчен аерым мөйданчыклар рөвешөндө яисө яшь мөнфөгатьлөре буенча зоналаштырылган комплекслы уен мөйданчыклары буларак оештырыла.

32.2 Балалар мөйданчыгында территорияне төзөклөндөрү элементларыныц мөжбүри исемлегөнө түбөндөгөлөр керө: өслөкнөң йомшак төрлөрө, мөйданчыкныц газ белөн тоташу элементлары, яшеллөндөрү, уен жиһазлары, эскөмия һәм урналар, яктырту жиһазлары.

32.3 Торак йортлар һәм жөмөгать биналары төрөзөлөрөннөн мөктөпкөчө яшьтөгө балалар мөйданчыклары чиклөрөнө кадөр ераклык - 10 метрдан, кече һәм урта мөктөп яшөндөгө мөйданчыклар - 20 метрдан кимрөк, комплекслы уен мөйданчыклары кимөндө 40 метрдан, спорт-уен комплекслары - 100 метрдан да ким булмастка тиеш.

32.4 Балалар уен мөйданчыклары контейнер мөйданчыкларыныннан кимөндө 20 метр ераклыкта урнашырга тиеш.

32.5 Балалар мөйданчыклары түбөндөгөлөргө тиеш:

32.5.1 жөйгө чорда тигөзсөзлеклөр ком сибелгөн өслөк планировкасы булырга;

32.5.2 даими рөвештө себерелөргө һәм иртөнгө вакытта чылатырга;

32.5.3 буялган булырга, мөйданчыкта коймаларныц һәм корылмаларныц төсен өлгә кимөндө бер тапкыр житештерөргө, ө ремонтны - кирөк булган саен;

32.5.4 транзит жөяүлелөр хөрөкөтөннөн, машина юлларыныннан, борылыш мөйданчыкларыныннан, кунакчыл стоянкалардан, калдыклар өчен контейнерлар урнаштыру өчен мөйданчыклардан, автотранспорт чараларын даими һәм вакытлы саклау участокларыныннан изоляциялөнгөн.

32.6 Травматизмны булдырмас өчен, мөйданчык территориясендө чыгыш ясаучы тамырлар яки түбөн ботаклар асылынып торучылар, жир өслөгөндө сакланган иске, киселгөн жиһазлар калдыклары (стойкалар, фундаментлар) булу рөхсөт ителми (кагыйдө буларак, турниклар һәм качельлөр).

32.7 Янөшө территориялөрне реконструкциялөгөндө балалар мөйданчыклары территориясендө эшлөр алып бару һәм төзелеш материалларын тәртипкө китөрү рөхсөт ителми.

32.8 яктырту жайланмасы, кагыйдө буларак, мөйданчык урнашкан территорияне яктырту режимында эшлөргө тиеш.

32.9 Яктырту жиһазларын 2,5 м биеклектө урнаштыру рөхсөт ителми.

32.10 Уен жиһазларын урнаштыру норматив куркынычсызлык параметрларын исөпкө алып башкарылырга тиеш.

32.11 Балалар мөйданчыкларын карап тоту һәм аларда куркынычсызлыкны тәэмин итү өчен жаваплылык аларны эксплуатациялөүчө затларга йөклөнө.

33. Спорт мөйданчыклары

33.1 Спорт мөйданчыклары халыкныц барлык яшь төркемнөрө физкультура һәм спорт

өселен шөй ылығу өчен билгеленген.

33.2 Спорт майданында территорияне төзеклендеру элементларының мәжбүри исемлегенә түбәндөгеләр керә: өслекнең йомшак яисә газ төрлөрә (жәйге чорда), спорт жиһазлары.

33.3 Спорт майданчылары яшеллендерелә һәм челтәрле койма белән әйләндереп алына. Яшеллек майданчык периметры буйлап урнаштырыла, вертикаль яшеллендеру кулланырга мөмкин. Койманың биеклегә 2,5 - 3 м, майданчыкларның бер-берсенә тоташкан урыннарында биеклегә 1,2 м.

33.4 Спорт жиһазлары спорт, физкультура майданчыларында йә махсус жиһазландырылган жәяүлеләр коммуникацияләрендә (сәләмәтлек сукмакларында) рекреацияләр составында урнаштырыла. Махсус физкультура снарядлары һәм тренажерлар рәвешендәге спорт жиһазлары заводта ясалган, махсус эшкәртелгән өслеклә бүрәнәләрдән һәм бүрәнәләрдән ясалган (ярыклар, ярыклар булмау һ.б.) булырга мөмкин.

33.5 Урнашканда сертификацияләнгән жиһазлар каталогларына таянып эш итәргә кирәк.

34. Ял майданчылары

34.1 Торак төзелеш территориясендә тыныч ял итү һәм өлкәннәр өчен өстәл уеннары уздыру өчен билгеләнгән ял майданчылары оештыру мөмкин. Торак йортлар төрәзәләреннән алып тын ял итү майданчылары чикләренә кадәр ара 10 метрдан да ким булмаса тиеш, шаушулы өстәл уеннары майданчылары - 25 метрдан да ким булмаса тиеш.

34.2 Ял майданчысында төзеклендеру элементларының мәжбүри исемлегенә гадәттә каты өслек төрлөрә, майданчының газ белән тоташу элементлары, яшеллендеру, ял итү өчен эскәмияләр, эскәмияләр һәм өстәлләр, урналар (ким дигәндә, һәр эскәмиядә) керә, яктырту жиһазлары керә.

34.3 Майданны каплауны плитә куәте рәвешендә проектларга төхәдим ителә. Ял майданчыларын һәм балалар майданчыларын берләштергәндә, балалар уеннары зонасында өслекнең каты төрләрен урнаштырырга киңәш ителми.

34.4 Парклар территорияләрендә чирәмдәге ял майданчылары оештырылырга мөмкин.

35. Этләргә йөртү өчен майданчылар

35.1 Этләргә йөртү өчен майданчылар билгеләнгән төр типтә жирле үзидаренәң вәкәләтле органнары белән киңәштерелгән урыннарда урнаштырыла.

35.2 Этләргә йөртү өчен майданчык территориясендә төзеклендеру элементлары исемлегенә төрлө өслекләр, коймалар, эскәмияләр, урна, экскрементларны утильләштерү өчен контейнер, яктырту һәм мөгълүмат жиһазлары керә. Периметраль яшеллендерүне күздә тотарга төхәдим ителә.

35.3 Этләргә йөртү өчен майданчылар микрорайонның һәм торак районның гомуми кулланылыштагы территорияләрендә, яшел утыртмалардан азат, 100 кВт көчәнешле электр линияләре астында, беренчә һәм икенчә поясларны су белән тәэмин итү чыганакаларының санитар зонасынан читтә урнаштырылырга тиеш.

35.4 Торак билгеләнәштәге территорияләрдә урнашкан этләргә йөртү өчен майданчының күләме 400 - 600 кв.м, башка территорияләрдә - 800 кв.м, урнашкан төзелеш шартларында, булган территорияләр мөмкинлекләрдән чыгып, майданчының көчәйтелгән күләме кабул ителәргә мөмкин.

35.5 Майданчык чигеннән алып торак һәм жәмегәт биналары төрәзәләренә кадәр ара кимендә 25 метр, ө балалар үчреждениеләре, мәктәпләр, балалар, спорт майданчылары участкаларына, ял майданчыларына кадәр кимендә 40 метр булырга тиеш.

35.6 Майданны төзү, кагыйдә буларак, биеклегә 1,5 м булган жиңел металл челтәрдән башкарыла. Чикләнгән элементлары һәм секцияләре арасындагы ераклык, аның аскы кырые һәм жире хайванга майданчыктан чыгып китәргә рәхсәт итәргә яки имгәнү китерәргә тиеш түгел.

35.7 Майданчыктан файдалану кагыйдәләре булган мөгълүмати стенд майданчык территориясендә урнаштырылырга тиеш.

35.8 йорт хайваннары хужалары үз хайваннарының экскрементларын жыю һәм утильләштерүне мөстәкыйль гәмәлгә ашыралар.

35.9 хайван хужалары үз хайваннарының башка хайваннарга һәм кешеләргә куркыныч йогынтысын булдырмаса, шулай ук санитария нормалары нигезендә өйләнә-тирәдөгеләр өчен тынлыкны тәэмин итәргә, гәмәлдәге санитария-гигиена һәм ветеринария кагыйдәләрен үтәргә тиеш.

35.10 этләргә йөртү өчен майданчыклардан тыш табигий ихтыяжларын канәгәтләндеру максатларында куып чыгару тыела.

36. Автостоянка майданчылары

36.1 Жирлек территориясендә автомобильләргә кыска вакытлы һәм озак саклау кебек автостоянкаларның түбәндәге төрләре урнаштырыла.

36.2 Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участогында төзеклендеру элементларының мәжбүри исемлегенә түбәндөгеләр керә: өслекнең каты төрләрен, өслекләргә бөйләү элементларын, коймаларны яисә чүп-чар өчен көчкәнә контейнерларны, яктырту жайланмаларын, мөгълүмати жиһазларны (күрсәткечләргә).

36.3 Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участокларына килү юллары жәяүлеләр юлларының төп юнәлешләре белән кисешмәскә тиеш.

36.4 Автотранспорт чараларын озак вакытлы һәм кыска вакытлы саклау участогы аша жәяүлеләр өчен транзит юллар оештыру рәхсәт ителми.

36.5 Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участогы 3 м дан да ким

булмаган киңлектөгә яшел утыртамалар полосасы белән башка территориядән аерылырга мөмкин.
36.6 Автотранспорт чараларын озак вакытлы һәм кыска вакытлы саклау участогы аша жәяүлеләр өчен транзит юллар оештыру рәхсәт ителми.

37. Кече архитектура формалары

37.1 Кече архитектура формаларын урнаштыру биналарны һәм корылмаларны төзүнең, реконструкцияләүнең һәм капитал ремонтлауның проект документациясен, шулай ук төзекләндерү яисә эскиз төхүмәтнән «төзекләндерү» бүлегә нигезендә гамәлгә ашырыла.

37.2 Кече архитектура формаларын проектлаганда һәм сайлаганда сертификацияләнгән эшләнмәләр каталогларыннан файдаланырга төхүмәт ителә. Тарихи төзелеш зоналары, жирлекнең үзәк үзөгә, күп функцияле үзәкләр һәм зоналар өчен кече архитектура формалары индивидуаль проект эшләнмәләре нигезендә проектаныйрга тиеш.

37.3 Кече архитектура формаларына төп таләпләр түбәндәгеләр:

37.3.1 архитектура һәм ландшафт даирәсе характерына, территорияне төзекләндерү элементларына туры килү;

37.3.2 материалларның декоратив һәм эксплуатация сыйфатының югары булуы, аларны, тышкы мохит йогынтысын исәпкә алып, озак вакыт дәвамында саклап калу;

37.3.3. Конструкциянең ныклыгы, ышанычлылыгы, иминлеге.

38. Жәмәгать транспортын кәтү павильоннары конструкциясе

38.1 Жәмәгать транспортын кәтү павильоннары конструкциясе яктырту, навеслар, эскәмияләр, чүп-чар урналары һәм гражданныр һәм оешмалар белдерүләре өчен аерым калканнар белән жиһазланган булырга тиеш. Павильонда тукталыш исеме, номеры һәм жәмәгать транспорты маршрутлары расписаниесе күрсәтелә.

39. Тышкы реклама һәм мәгълүмат чаралары

39.1. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары.

39.1.1. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары хужалары аларны тиешенчә тәэмин итә, тышкы реклама һәм мәгълүмат чаралары урыннарын ремонтлау һәм жыештыруны үз вакытында житөштөрә.

39.1.2. Гамәлдәге такталардан һәм режимлы табличкалардан тыш, тышкы мәгълүмат чаралары вәкаләтле орган белән килештерелгән паспорт нигезендә һәм аның белән тулысынча яраштырып урнаштырыла һәм файдаланыла.

39.1.3. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары хужалары аларның тиешле торышын күзөтергә, аларны вакытында ремонтларга һәм тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын урнаштыру урыннарын жыештырырга тиеш.

39.1.4. Реклама яки мәгълүмати хәбәрләр урнаштырмыйча тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чараларын урнаштыру һәм эксплуатацияләү, мәгълүмат кырын зарарлау, шулай ук тышкы реклама чараларын һәм полиэтилен пленка һәм башка материаллар белән мәгълүматны ябыштыру, ябыштыру рәхсәт ителми.

39.1.5. Реклама яки мәгълүмат конструкциясе хужасы территорияне төзекләндерү һәм (яки) фасадның тышкы кыяфәтен монтаждан соң (демонтаждан) өч тәүлек дәвамында торгыза.

39.1.6. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары, аларда фундамент блогы булганда, фундамент блогы белән бергә демонтацияләнергә тиеш.

39.1.7. Тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын беркеткәндә объектлар корылмаларына һәм корылмаларына зыян китерү, шулай ук аларның бөтенлеген, ныклыгын һәм тотрыктылыгын киметү рәхсәт ителми.

39.1.8. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чараларын тиешенчә тотмаган, жир кишәрлеген һәм аның тирәсендәге территорияне жыештыру һәм санитар карап тоту өчен тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары хужалары жаваплы.

39.2. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары түбәндәге төрләргә мөмкин:

- көйләнгән конструкция;
- декоратив панно;
- консол конструкциясе;
- түбә конструкция;
- витрин конструкция;
- гамәлгә кую тактасы;
- режимлы табличка;
- модульле конструкция;
- күләм-киңлек композициясе;
- калкан конструкциясе;
- флаглар композициясе;
- Махсуслаштырылган конструкция.

40. Гражданнырны игълан итү өчен билгеләр, мәдәни һәм спорт чаралары афишалары

40.1 Мәдәни һәм спорт чараларының игъланнарын, афишаларын урнаштыру гражданнырның масса күләм жыелу урыннарында һәм жәяүлеләр өчен күңелле зоналарда билгеленә торган махсус тумбаларда, калканнарда һәм стендларда гына гамәлгә ашырыла.

40.2 Игъланнар өчен дивар аерым торучы объектлар рәвешендә яки биналарда яки корылмаларда асылмалы калканнар рәвешендә урнаштырылырга мөмкин.

41. Коммуникацияләр төзөгәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә жир эшләрен уздыруга төп таләпләр

41.1 Юл өсләген ябу яки ачу белән бөйлә эшләр

катламнар (жир асты коммуникацияләрен салу, реконструкцияләү яисә ремонтлау, свай

һәм шунһи кәрһү, элекһи тапшыру линияләре терәкләрен урнаштыру (алмаштыру), яктыру, яктырту бағаналары кую, инженерлык тикшеренүләрендә грунт планировкасы, эшләр һәм башка эшләр) бары тик жирлекнең вәкаләтле жирле үзидарә органы тарафыннан бирелгән язмача рәхсәт (жир эшләрен житештерүгә ордер) булганда гына башкарыла.

41.2 Жир, төзелеш һәм жир казу эшләрен оештыру һәм уздыру тәртибе
жирлек территориясен төзекләндерүгә бәйлә ремонт эшләре, жир эшләрен башкаруга ордерны рәсмиләштерү һәм алу жирлек башкарма комитетының хокукый актларының билгеләнгән таләпләре нигезендә башкарыла.

41.3 Яшел утыртмаларны сүтү яисә күчәрәп утырту кирәк булганда билгеләнгән тәртиптә жирлек башкарма комитеты күрсәтмәсен рәсмиләштерергә һәм яшел утыртмаларны сүтәргә яисә күчәрәп утыртырга.

41.4 Юлларда хәрәкәтне вакытлыча чикләү яки туктату
жирлек бары тик заказчылар һәм эшләр житештерүчеләр турында барлык кирәкле мәгълүматларны, эш срокларын, мөмкин булган эш маршрутларын үз эченә алган мәгълүмати щит юлын ике яктан да мәжбүри урнаштыру белән жирлек жирле үзидарәсенә вәкаләтле органы чыгара торган хокукый акт нигезендә гамәлгә ашырыла. Күрсәтелгән калканның рәвешә һәм эчтәлегә күрсәтелгән рәхсәтне бирү буенча муниципаль хезмәт күрсәтү административ регламентында билгеләнә.

41.5 Вакыты узган ордерлар буенча коммуникацияләренә төзегәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә жир эшләре ирәкле дип таныла.

42. Уңайлы мохиткә аерым таләпләр

42.1 Торак мохитен төзекләндерү объектларын, урамнарны һәм юлларны, мәдени-көнкүреш хезмәтә күрсәтү объектларын проектлаганда өлкән яшьтәгә затлар һәм инвалидлар өчен торак пунктлар тирәлеген һәркөм файдалана алырлык булу, өлегә объектларны өлкәннәрнең һәм инвалидларның күчәп йөрүенә ярдәм итә торган элементлар һәм техник чаралар белән тәэмин итү күздә тотыла.

42.2 Өлкән яшьтәгә затларны һәм инвалидларны хәрәкәткә китерүчә техник чаралар һәм жайланмалар проекткау, тәзү, урнаштыру, расланган проект документациясә нигезендә яңа төзелештә заказчы тарафыннан гамәлгә ашырылырга тәкъдим ителә.

43. Бина (алардагы урыннар) милекчеләренәң һәм янәшәдәгә территорияләренә төзекләндерүдә корылмаларның катнашу тәртибе

43.1 Жирлек территорияләренәң тиешлә санитар торышын тәэмин итү, өйләнә-тирә мохитне пычратудан саклау һәм яклау чараларын гамәлгә ашыру максатларында аларны жыештыру һәм санитар карап тоту өчен, хужалык итүчә субъектларга һәм физик затларга янәшәдәгә территорияләр буларак беркетелә.

43.2 Хужалык эшчәнлеген гамәлгә ашыру барышында һәм янәшәсендәгә территорияне (жир кишәрлекләрен) санитар карап тоту барышында төзелгән чүп-чарны жыештыру, чистарту эшләрен житештерү бурычлары аларның оештыру-хокукый рәвешләренә бәйсез рәвештә оешмаларга, шулай ук, законда яисә шартнамәдә башкасы каралмаган булса, түбәндәгә тәртиптә торак йортлар хужаларына йөкләнә:

43.2.1 идәрәчә оешмаларга күпфатирлы йортларның йорт яны территорияләрен жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә, шулай ук 5 м радиустагы төп фасад ягыннан йә урамның машина юлына кадәр ара 5 метрдан кимрәк булса (юл буйлап объект урнашкан очракта);

43.2.2 социаль өлкә учреждениеләренә (мәктәпләр, мәктәпкәчә учреждениеләр, мәдәния, сәламәтлек саклау, физкультура һәм спорт учреждениеләре) бирелгән жир кишәрлегә чикләрендә территорияне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә, шулай ук 10 м радиустагы төп фасад ягыннан йә урамның машина юлына кадәр, әгәр урамның машина юлына кадәр ара 10 метрдан кимрәк булса (юл буйлап объект урнашкан очракта), башка яктан 10 м ераклыкта.

43.2.3 күпфатирлы торак йортларда төзелгән торак булмаган биналарны эксплуатацияләүчә затларга, идәрәчә оешма белән килешү булмаган очракта, янәшәсендәгә территорияне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә, төзелгән биналарның бөтен озынлыгы буена, киңлегә - 10 м ераклыкта яисә юл өлешә бордюрына кадәр, әгәр урамның машина юлына кадәр ераклык
– 10 метр (юл буйлап объект урнашкан очракта);

43.2.4 сәнәгать предприятиеләренә һәм барлык милек рәвешләрендәгә оешмаларга бирелгән жир кишәрлегә, аларга илтүчә юллар, тротуарлар, аларга яқын коймалар, санитар-яклау зоналары чикләрендә территорияне жыештыру, чистарту һәм санитар тәртиптә тоту эшләрен башкару бурычы йөкләнә. Предприятиеләренәң санитар-яклау зоналары гамәлдәгә санитария кагыйдәләре һәм нормалары таләпләре нигезендә билгеләнә;

43.2.5 йорт салучыларга бирелгән жир кишәрлегә чикләрендә территорияне, шулай ук төзелеш майданчыларына яқын территорияне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы һәм гамәлдәгә төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре нигезендә 50 м радиуста аларга килү юллары йөкләнә;

43.2.6 Торак йортлар хужаларына бирелгән жир кишәрлегә чикләрендә (йә, жир кишәрлегә билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, жир кишәрлегенәң фактта урнашкан чигә буенча) һәм 5 м радиуста бирелгән жир кишәрлегенә яқын территорияне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен башкару бурычы йөкләнә (әгәр йорт биләмәсенә яқын жир кишәрлекләре законда билгеләнгән тәртиптә башка затларга бирелмәгән булса) йә, урамның машина юлына кимендә 5 метр (юл буйлап объект урнашкан очракта);

43.2.7 стационар булмаган объектлар хужаларына (пюккалар, киосклар, павильоннар һәм башка стационар булмаган сәүдә объектлары) һәм сезонлы кафеларга стационар булмаган объектны урнаштыру өчен бирелгән территорияне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен башкару бурычы йөкләнә, әгәр урамның машина юлына кадәр ара 10 метрдан кимрәк булса, территорияне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту буенча эшләр башкару бурычы йөкләнә.

43.2.8 базарларның идарәче компанияләренә, сәүдә һәм жәмәгать туклануы оешмаларына (рестораннар, кафелар, кишетләр) бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территорияне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә, кишәрлек чикләреннән 50 м радиустагы территория яисә урамның машина юлына кадәр, әгәр урамның машина юлына кадәр ара 50 метрдан кимрәк булса;

44.2.9 йорт милекчеләренә, биналарның, корылмаларның хокук ияләренә, биналарга, корылмаларга якин урнашкан территорияләренә жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен башкару бурычы йөкләнә, әгәр урамның машина юлына кадәр ара 10 метрдан кимрәк булса, жир участогының машина юлына кадәр өлешә 10 м радиуста бирелгән яисә чикләре янындагы территорияләренә жыештыру, чистарту һәм санитар тәртиптә тоту эшләрен башкару бурычы йөкләнә;

43.2.10 ягулык салу станцияләре хужаларына бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә йө урамның машина йөри торган өлешендәгә ераклык 50 метрдан ким булса, территорияләренә жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә;

43.2.11 гараж кооперативларына бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территорияләренә жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә һәм жир кишәрлеге чикләреннән жир кишәрлеге чикләреннән ераклык 50 метрдан кимрәк булса, юлның машина йөри торган өлешенә кадәр;

43.2.12 граждандарның бакчачылык, яшелчечелек һәм дача коммерциягә карамаган берләшмәләренә бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территорияләренә жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә, кишәрлек чикләреннән 10 м радиуста яисә урамның машина йөри торган өлешенә кадәр, әгәр урамның машина йөри торган өлешенә кадәр ара 10 метрдан ким булса;

43.2.13 күмү (зиратлар) урнашкан жир кишәрлекләренә хокукка ия булуларына бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территорияләренә жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә, кишәрлек чикләреннән 10 м радиустагы территория йө урамның машина йөри торган өлешенә кадәр, әгәр урамның машина юлына кадәр ара 10 метрдан кимрәк булса;

43.2.14 вәкаләтле органнарга гомуми файдаланудагы территорияләренә жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә;

43.2.15 жир кишәрлекләренә хокукка ия булуларына бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территорияләренә жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен (яисә жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта) һәм жир кишәрлеге чикләреннән 5 м радиустагы территория йө урамның машина юлына кадәр, әгәр юлның машина юлына кадәргә өлешә 5 метрдан ким булса, өлешә эшләрен башкару бурычы йөкләнә;

43.2.16 автотранспорт чараларын озак һәм кыска сроклы саклау урыннары белән шөгылләнүче жир кишәрлекләренә хокукка ия булуларына бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территорияләренә жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә, кишәрлек чикләреннән 10 м радиуста яисә урамның машина юлына кадәр 10 м радиуста территорияне карап тоту бурычы йөкләнә, әгәр урамның машина юлына кадәр ара 10 метрдан кимрәк булса.

44. Кагыйдәләр таләпләренә үтәлешен тикшереп тору

44.1 Физик һәм юридик затлар, вазыйфаи затлар өлешә Кагыйдәләрдә билгеләнгән жирлек территориясен тәзекләндерү таләпләрен үтәүне тәэмин итәргә тиеш.

44.2 Өлешә Кагыйдәләренә бозу административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә (Административ хокук бозулар турында Россия Федерациясе кодексы нигезендә җаваплы булган Россия Федерациясенә федераль законнарында һәм башка норматив хокукый актларында каралган нормалар һәм кагыйдәләр нигезләмәләреннән тыш) җаваплылыкка китерә.

44.3 Тәзекләндерү өлкәсендә законнар һәм муниципаль хокукый актлар таләпләрен үтәмәгән яисә тиешенчә үтәмәгән өчен җаваплылыкка җәлеп итү күрсәтелгән таләпләрен үтәүдән һәм кертелгән хокук бозуларны бетерүдән затны азат итми.